Бүгү чурттарның пролетарийлери, катыжыңар!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

№ 26 (2200). [illegible] чылда үндезилеттинген. | 1951 ч. февраль 9, пятница. | Өртээ 20 коп.

1951 чылдың февраль 18—РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга организас техниктиг белеткелдерни бүгү талазы-биле бүрүн доозаалыңар!

Агитас-массалыг ажылды күштелдирер

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле соңгулда кампаниязы улам-на калбак хемчээлдиг болуп турар. РСФСР-ниң Дээди Совединиң депутадынга бодунуң кандидады эш Дьяков биле соңгукчуларның ужуражышкыны улуг кодурлүүшкүннүг чоруп турар.

Соңгулдаларга белеткел массаларның өзүп турар политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейиниң үезинде чоруп турар. Совет тургузуг бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү улустарыва чаңгыс сырый катышкан акы-дуңмалышкы өг-бүлеге катыштырып турар. Совет ниитилелдиң күжүнүң эгээртинмес үндезини сууру—бо чаңгыс-аай, бо бүгү улусчу сырый катыжыышкында, дириг-боттуг патриотизмде. Фабрикаларның, заводтарның ажылчыннары, көдээ ажыл-агыйның ажыл-ишчилери, совет интеллигенция бүрүзү бодунуң албан хүлээлгезинде эрес чүткүлдүг ажылдап, соңгулдаларның хүнүнге төлептиг ужуражырынга белен.

Кызылдың дааранылга комбинадының коллективиниң эгелээшкини-биле бистиң областың бүдүрүлгелеринде калбарган социалистиг чарыш улуг түңнелдерни берип турар. Хоорайның болгаш областың бүдүрүлге черлеринде күш-ажылдың бүдүрүмчелдии бедээн, стахановчуларның саны көвүдээн. Кызыл хоорайның, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнарының элээн хөй агитпунктуларында соңгукчулар-биле агитация ажылын эки организастаан, лекцияларның, илеткелдерниң номчулгазын, беседаларны, кино-чурук үндүрүлгезин, бот-тывынгыр уран-чүүлдүң концерттерин, айтырыгларның болгаш харыыларның кежээлерин, областың, районнуң сураглыг кижилери-биле ужуражышкын чорударын баш удур көрген ажыл планнарын агитпунктуларда чогаадып тургусчан.

Ындыг болза-даа, агитпунктулар доозазы ам-даа эки дерип тургустунмаан болгаш долузу-биле ажылдавайн турарлар. Чоокта чаа болган ВКП(б) обкомунуң бюрозунуң хуралынга ВКП(б)-ниң Чөөн-Хемчик, Каа-Хем райкомнарының илеткелдерин дыңнаан. Каа-Хем районнуң «Сталинчы орук», Ворошилов аттыг, «Октябрьның 30 чылы», Чөөн-Хемчик районнуң «Искра», «Кызыл тараачын», «Октябрьның 30 чылы» деп колхозтарында агитпунктулар багай ажылдап турар, оларның ажылының планы чок, дериишкини багай, ында солуннар чок, чырыткызы багай. Агитаторларга үргүлчү дежурныйлаар чору чок. Илеткелдерни, лекцияларны дыка ховар номчуп турар.

Партия, советтиң удуртур ажылдакчылары агитпунктуларга соңгукчулар ортузунга политиктиг илеткелдер кылбайн турарлар. Соңгукчуларның даңзызының хыналдазының талазы-биле ажыл кончуг багай организастатынган. Соңгукчуларның чурттап турар черлериниң аайы-биле ажыл багай организастатынган. Чадаана хоорайда соңгукчулар чурттап турар 77 бажыңнарны хынап көрге, агитаторлар чүгле каш саныг бажыңнарга баргылаан болган, Сарыг-Септиң байдалы база барык шак ындыг.

Аныяк соңгукчулар-биле ажыл багай организастатынган.

Чамдык черлерде соңгукчулар ортузунга чорутунган агитация ажылы оларның практиктиг бүдүрүлге ажыл-чорудулгазы-биле дүүшпейн турар. Бо бүгү четпестер болза, агитас-массалыг ажылды дүргедедип чорудар талазы-биле чамдык партия организацияларының багай удуртулгазының дугайын чугаалап турар.

Ам соңгулдаларга чедир каш хонук арткан. ВКП(б) райкомнарының, партия эге организацияларының болгаш комсомол организацияларының сорулгазы болза, агитаторларны сургап, оларны участоктар аайы-биле таарыштыр тургузарынга кол кичээнгейни салып, соңгукчуларның ортузунга оларның чурттап турар черлериниң аайы-биле агитаторларның ажылының хүн-бүрү хыналдазын организастап, бүгү соңгукчулар партийжи-политиктиг ажыл-биле хаара тудунган турарын чедип албышаан, агитация ажылының удуртулгазын үндезини-биле экижидери болур. Агитпунктулар соңгукчуларның ортузунга агитас-пропаганда ажылының төвү болур ужурлуг.

Агитпунктуга соңгукчулар-биле хүн бүрүнүң ажылын баш удур көрген календарь планны чогааткан турар ужурлуг. Илеткелдерниң номчулгазын беседаларны чорударын, айтырыг, харыыларның кежээлерин, аныяк соңгукчуларның хуралдарын, бот-тывынгыр уран чүүлдүң көргүзүглерин болгаш өске-даа чүүлдерни организастаарын хандырар ужурлуг.

Соңгукчуларның даңзызын хынаар талазы-биле ажылды эки организастаан турары кончуг чугула. Соңгукчу бүрүзү соңгукчуларның даңзызында адын боду көөп хынаан турарын агитаторлар чедип алган турар ужурлуг, а дежурный агитатор, азы участоктуң соңгулда комиссиязының кежигүнү депутатка кандидаттың дугайын, бадылаашкын хүнүнүң дугайын, бадылаашкынның чорумуунуң дугайын, чуртта, областа, районда, колхозта болгаш даштыкы чурттарда болуушкуннарның дугайын соңгукчуга чугаалап берген турар ужурлуг.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажыл-агый политиктиг сорулгаларын чедиишкинниг шиитпирлээринге, колхозтарда, совхозтарда бүдүрүлге планнарын күүседиринге, часкы тарылгаже белеткелге, мал ажылын хөгжүдеринге, чуртталга бажыңнарының болгаш бүдүрүлге, культура черлериниң тудугларының тудуушкунунга соңгукчуларны агитация ажылы мобилизастап шыдаан турары чугула.

Чер, мал болгаш тудуг ажылының айтырыгларының талазы-биле 1951 ажыл-агый чылының сорулгаларын чедиишкинниг боттандырар дээш районнар, колхозтар аразынга, а колхозтарга колхозчулар аразынга социалистиг чарышты делгередип, тодаргай, боттуг хүлээлгелерни алырын организастаар.

Партия организацияларының хүлээлгези болза, РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны организастыг болгаш идей-политик талазы-биле бедик деңнелге эртирери болур.

ВКП(б)-ниң Кызыл хооркомунуң кежигүннериниң составы

Алдын-Херел А. К.
Велен-Баир А. М.
Беляшов Н. А.
Воеводин Е. А.
Вяткин Г. А.
Волков В. И.
Гольцев Н. И.
Дятлова Л. В.
Злыдарев А. А.
Зыков Ф. П.
Игнатьева В. Г.
Киселев П. Т.
Кузнецов И. А.
Куренев В. В.
Курбатский Н. К.
Коробейников П. А.
Кузьмин Ф. М.
Ломаев А. И.
Лавринович К. Т.
Моношин П. Ф.
Михайлов Г. С.
Маадыр-оол И. Ч.
Ноздрачев П. И.
Насонов В. Е.
Новиков С. В.
Наксыл-оол О. Т.
Пономаренко Г. А.
Степанов Г. Н.
Смирнов Н. И.
Смирнов И. П.
Сидоркин А. С.
Сычев П. В.
Сереккей С. А.
Тока С. К.
Толгар-оол О. А.
Тюпюр К. Н.
Углев Д. Я.
Шульгин П. И.
Шилохвостов В. М.

ВКП(б)-ниң Кызыл хооркомунуң кежигүннеринге кандидаттарның составы

Воронков Т. И.
Громов А. С.
Никонов В. А.
Чаадаев А. Т.
Работина З. М.

ВКП(б)-ниң Кызыл хооркомунуң ревизия комиссиязының составы

Балакин А. И.
Верещ Б. Н.
Мальцев А. Ф.
Томилина Е. П.
Юдин В. К.

Бүгү чурт соңгулдаларга белеткенип турар

Бүдүрүлгечилерниң күш-ажылчы чедиишкиннери

ТАШКЕНТ. Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң депутадының кандидадынга улустарның улуг баштыңчызы эш И. В. Сталинны регистрастааның Узбекистанның найсылалы Ташкент хоорайның Сталинский соңгулда округунуң ажылчы чоннары өөрүп байырлап турар. Округтуң составынга кирип турар бүгү бүдүрүлгелерниң пөс-таавычылары, машина тудукчулары, бүгү ажылдакчылары ынак Төрээн чурттуң алдары болдуруп, чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле ол улуг алдарлыг идегелди харыылап турарлар.

Сталин аттыг пөс-даавы комбинадының кайгамчыктыг улуг корпустарында ажыл дүн, хүн чокка хайнып турар. Хөвең волокнозунуң эң эки шынарлыг постерниң болгаш удазыннарның үндүрүлгезиниң темпизи хүн тудум-на өзүп турар.

Удазын фабриказының дүргек цехиниң коллективи стахановчу ёзу-биле ажылдап турар. Соңгулда мурнуу чарының хүннеринде цехтиң мурнакчы бүдүрүлгечилери барык ийи катап хөй норманы күүседип турар апарганнар. Мурнакчы ажылчыннарның дуржулгаларын нептередип тургаш, станоктарның эргииринин камналгалыг чаа маршрудун ында калбаа-биле хереглетинип турар. Соңгулдаларның хүнүнге чедиишкинниг ужуражыр дээш чарышпышаан, дүргек цехиниң коллективи декабрь-биле деңнээрге, продукция үндүрүлгезин дүн-хүннүң дургузунда ортумаа-биле бир тонна көвүдеткен.

Бир болгаш ийи дугаар пөс-даавы фабрикаларының коллективтери январьде пландан ажыр муң-муң метр пөстү кылып үндүргеннер.

Соңгулда мурнунуң ээлчээн комбинаттың чогаадыкчы чаартыкчылары улуг чогаадыкчы чедиишкиннер-биле эртиргеннер. Олар январьда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидеринче, ар ажылдарны механизастаарынче, чиг-этти камнаарынче болгаш продукцияның шынарын экижидеринче углаан 120 саналдарны кииргеннер. 43 чаа саналдар бүдүрүлгеже нептеретинген. «Ташкентстильмаш» заводтуң Карборунд заводунуң, идик фабриказының болгаш Сталинский соңгулда округунуң өске-даа бүдүрүлгелериниң коллективтери Узбек ССР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга күш-ажылчы белеткелдер-биле ужуражып турарлар. Бүдүрүлгелерниң он-он стахановчулары квартал планнарын ам доозуп турарлар.

(СЭТА).

Соңгулдаларның алдарынга күш-ажылчы ээлчег

Бистиң калбак делгем Төрээн чуртувустуң бүгү-ле кыдыгларындан республиканың Дээди Советтериниң соңгулдаларынга алдар болдурган чарыштарга чеьдип алдынган чаа чедиишкиннерниң дугайында медээлер кээп турар.

Лениногорск (Казак ССР) руднигиниң дагжылары январь айның планын ажыр күүсеткеннер. Эш Дадаевтиң бригадазы шагда-ла май айның санынга киир ажылдап турар. Инженер эш Мильхинниң удурткан Сокольный руднигиниң алды дугаар участогунуң коллективи стахановчу ёзу-биле ажылдап турарлар. Участок январь айның онаалгазын 40 хуу ажыр күүсеткен.

Ам болур соңгулдаларга Бакунуң нефтичилери нефти тывыжының күш-ажылчы кодурлүүшкүнү-биле ужуражырлар. «Кировнефть» трестиниң ийи дугаар участогунуң мастерлери Абдуллаев, Агаджанов, Гасанов оларның бригадалары январь айда графикте айыттанындан ажыр ийи катап хөй геолог шинчилелдерин чорутканнар. «Сталиннефть» трестиниң мурнунда үш дугаар участоктуң коллективи чоруп турар. Күш-ажылдың организастыг чорууну экижидип тургаш, нефтичилер кывар-чүүлдүң дүн-хүн тывыжын каш он-он тонналарга чедиргеннер. Ай онаалгазындан ажыр муң-муң тонна нефть казып алдынган.

Киевтиң электри күжү хемчээр аппаратуралар заводунуң коллективи Украин ССР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларының хүнүнге бүдүрүлгениң белектерин белеткеп алганнар. Ниити продукция үндүрериниң январь планын ажыр күүсетпишаан, бүдүрүлге чери чурттуң электри аппаратураларын белеткээриниң онаалгазын чедиишкинниг-биле күүседип алганнар. Механик болгаш чыылда цехтеринде бүгү ажылчыннар бүдүрүлге нормаларын ажыр күүседип турарлар. Оларның иштинден дыка хөйү хүнде ийи чартык, үш онаалгаларны күүседип турарлар. Киевтиң өске бүдүрүлгезинде—«Укркобель» заводунда эш Флоренцтиң удурткан цехи соңгулда мурнунуң социалистиг чарыжынга эң эки коргузугну чеьдип алган. Ол цех январь айда, эрткен чылдың ол-ла үезинден ийи чартык катап хөй продукцияны үндүрген.

«Комипермлес» трестиниң (Молотов область) ыяш белеткелчилери улуг чедиишкиннерни чеьдип алганнар. 12 ыяш үлетпүр комбинаттарының 11-зи январь айның планын хуусаа бетинде ажыр күүседип—коммунизмниң улуг тудугларынга хереглээр 30 муң кубометр ыяштарны онаалгадан ажыр чүдүргеннер.

(СЭТА).

Кандидат-биле ужуражыышкын бедик көдүрлүүшкүннүг эрткен

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле № 609 Тыва соңгулда округундан депутаттың кандидады эш Николай Яковлевич Дьяков Чадаана хоорайның культура Бажыңынга Чөөн-Хемчик районнуң соңгукчулары-биле ужурашкан.

Коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң сталинчы блогунуң кандидады эш Дьяков-биле ужуражыышкын хуралынга хөй кижи чыылган.

Хуралды ВКП(б) райкомунуң секретари эш Дилгижек ажыткан. Хуралдың хүндүлүг президиумунге улустарның улуг башкызы, бистиң бүгү тиилелгелеривистиң организакчызы эш Сталинни баштадыр ВКП(б) Төп Комитединиң Политбюрозун улуг кодурлүүшкүннүң үезинде соңгаан.

Районнуң колхозчуларының мурнундан келген төлээлекчилерден болгаш бүзүретирген кижилерден соңгулда мурнуу чарының хүннеринде социалистиг чарышка алган хүлээлгезин районнуң ажылчы чоннары канчаар күүседип турарын улуг кодурлүүшкүннүг чугаалап турганнар. Ол ышкаш олар соңгулдаларның хүнүнде эш Дьяковту дээш бадылаарынга чаңгыс күзелдиин база катап илереткеннер. Эш Дьяковтуң ажыл-чорудулгазын чугаалап, Тыва областы социалистиг чаартырынга оон чүткүлдүг ажылдарын, совет чазактың, большевик партияның хүн-бүрүде көргүзүп турар улуг дузаламчыларын чүве чугаалааннар улуг патриоттуг сөстери-биле демдеглээн.

Ооң кандидатуразын деппшидип, соңгулда мурнуу чарының хуралдарынга ону деткип турарының дугайында районнуң колхозчуларынга, ажылчы чоннарынга өөрүп четиргенин илередип, база районнуң мурнунда турар чугула сорулгаларын демдеглеп эш Дьяков чүве чугаалаан.

Соңгулда мурнуу чарының хуралындан районнуң бүгү соңгукчуларынга кыйгырыгны үндүрген.

Ыракы Мөңгүн-Тайгада соңгулда белеткели эки

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге Мөңгүн-Тайга районнуң ажылчы чоннары улуг кодурлүүшкүннүг белеткенип турарлар.

Соңгулда участоктарында ажылдап турар агитаторлар депутатка кандидат эш Дьяковтуң ажыл чорудулгазын таныштырып, агитация ажылын калбартып турарлар. 130 агитаторлар ам эш Дьяковтуң амыдыралын болгаш Тываның социалистиг чаартылгазының херээнге ооң улуг ажылдарын чугаалап, совет чазактың болгаш большевик партияның, улуг Сталинниң хүн-бүрүде сагыш салыышкыннарының ачызында бистиң областың ажылчы чоннарының чеьдип ап турар улуг чедиишкиннерин чурттакчы чонга ханы тайылбырлап турарлар.

Районда беш соңгулда участоктарының соңгукчулар даңзызында кирген бүгү соңгукчуларның ат даңзызын хынаары доозулган.

Районнуң соңгулда участоктары ам соңгулда хүнүнге организастыг белеткел ажылдарын доозар четкен. Соңгулда медээлерин дамчыдарынга аъттың өртээлдерин организастаан. Район төвүнден эң ырак соңгулда участогу Мөген-Бүренде радио харылзаазын тургускан.

С. ШЫЫРАП.

Хаакчы агитаторларның улуг чедиишкиннери

РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга алдар болдуруп, күш-культураның болгаш спорттуң область комитединиң организастап чорутканы хаакчы агитбригадазы бодунуң маршрудун барык доозуп турар. Хаакчы агитбригадачылар Кызылдан — Туран—Улуг-Баян-Кол—Элегес — Бай-Хаак — Сарыг-Сеп чедир 520 ажыг километр хемчээлдиг маршрутту 18 хонукта эрткеннер. Бригада февральдың 5-те Сарыг-Септен Кызыл уунче үнүпкен.

Хаакчы агитбригада эрткен маршрудунуң дургузунда 23 чурттакчылыг черлерге—колхозтарга, агитпунктуларга кирип, соңгулдалар дугайында бүгү делегей байдалының болгаш ажыл-агый айтырыгларының дугайында 24 лекцияларны соңгукчуларга кылып берген, 17 беседалар, 7 хуралдар кылган. Лекцияларны, беседаларны 1684 соңгукчулар дыңнаан. Хаакчы агитаторлар Кызылга февральдың 8-те чеьдип келгеннер.

М. САНАА.

Часкы тарылгага белеткелди күштелдирер

Колхозчулар алган хүлээлгелерин күүседип турарлар

Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергей сумузунда «Кызыл тараачын» артельдиң колхозчулары РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга чедиишкинниг ужуражыр дээш алган хүлээлгелерин багай эвес күүседип турар.

Часкы тарылганың бүгү чепсек-херекселдерин кыска хуусаада эки шынарлыг доозарынга колхозчулар бүгү күжениишкиннерин салып турары-биле 24 андазыннарны, 22 илиирлерни, 3 сеялканы, 78 хомуттарны септеп доосканболгаш 194 постромкаларны белеткеп кылган.

Колхозтуң келир часкы тарылгазынга хереглээр үрезиннерин колдуунда уруп белеткеп алганнар. Колхозта 10,9 тонна кызыл-тас, 2,67 тонна арбай, 6,16 тонна чиңге-тараа, 1,6 тонна сула үрезинин урдунган. Ынчангаш, 21 ажыг тонна үрезинни триерге болгаш сортировкага бүрүн арыглаан.

Часкы тарылга белеткелинге колхозта партияның эге организациязының секретари эш Чудурук, колхозтуң даргазы эш Додаштай олар улуг кичээнгей салып турары-биле ол ажыл шалкын чоруп турар.

А. ТАМБЫ-СЮРЮН.

Өвүрнүң колхозтары часкы тарылгага кошкак белеткенип турар

Келир күзүн бедик дүжүттү чаалап алырының демисели амдыгааштан эгелээр деп чүвени колхозчу бүрүзү билип, ол ажылга кышкы агротехниктиг бүгү хемчеглерни холбаштырары тергиин чугула.

Ындыг турбужа Өвүр районнуң колхозтары часкы тарылга планынга хереглээр үрезиннерни бүрүн уруп алган-даа болза ооң арыглаашкынын ыракта четпес чоруп турар. Районнуң хуу ажылдыглары үрезин уруушкунунуң планын 96 хуу күүседип алган хирезинде ооң арыглаашкынын база-ла мырыңай чорувайн турар. Үрезин уруушкунун Хандагайты, Солчур, Дус-Даг сумулары чедир күүсеткеннер.

Тарылгага хереглээр чепсек-херекселдерни септээрин график ёзугаар күүсетпейн турар. Часкы тарылга белеткелиниң озалдап турар кол чылдагааны болза колхозтарның баштаар черлери, сумулар Советтери ол күрүнеге ужур-дузалыг чугула ажылды большевикчи удуртпайн, эрегей ала-чайгаарлаашкынында салганы-биле тайылбырлатынып турар.

Амгы сорулга болза, часкы тарылганың үрезиннерин арыглаарын болгаш тарылганың бүгү чепсек-херекселин дүрген септеп доозары, кышкы агротехниктиг хемчеглер—өдекти, хүлдү тарылга шөлүнге төгери база бригадаларны амдыгааштан четчелеп тургузары болур.

С. ШАГЖЫ.

Үрезин арыглаашкынының темпизин дүргедедир

Таңды районда Ленин аттыг көдээ ажыл-агый артели 1951 чылдың часкы тарылгазынга белеткелди кошкак чорудуп турар.

Часкы тарылгага хереглээр үрезин уруушкунун чүгле күүсеткен аттыг болуп каан боордан аңгыда колхоз баштаар чери үрезин арыглаашкынын-даа, бастыртынмаан тарааларның бастырылгазын-даа организаставаан, чепсек-херексел септелгезинге эгелеп кирбээн.

Андазыннар, илиирлер, тараа чаштырар машиналар септетинер хамаан чок, хар адаанда хевээр чыткылап турар.

Үрезин фондузунга үскен 30 гектар черниң тараазы бастыртынмаан. Ук тараа мал, кижи, куш дою болуп турарындан ол тараадан кижи алыр дүжүт чок, харын саваң кылдыр хуулган. Тараа бастырылгазын доозар дугайында айтырыгны колхоз баштаар чериниң хуралынга болгаш колхозчуларның ниити хуралынга хөй удаа чугаалажып, шиитпир үндүрүп турган болза-даа, ол шиитпирлер кандыг-даа күүселде чок-хевээр артып турар.

Часкы тарылгага эки белеткелди хандырар дугайында колхоз баштаар чери, колхозта партия, комсомол организациялары тодаргай хемчег албайн турар.

Колхоз часкы тарылгага үлегерлиг белеткелди дарый хандырар кылдыр колхоз баштаар чери, партия, комсомол организациялары боттуг хемчег алыры чугула.

М. ОЧУР-ООЛ.

Тарылгага белеткелди хожудадып турар

Сүт-Хөл районнуң колхозтарында часкы тарылга белеткели багай чоруп турар.

Районнуң кайы-даа колхозтары андазын, илиир септелгезинге барык-ла эгелеп кирбээн. Часкы тарылгага хереглетинер үрезиннер база-ла четче арыглатынмаан.

Ол ышкаш тарылга шөлдеринде эрги бугаларны септээр, чаа бугаларны немей казар дугайында колхозтар баштаар черлери болгаш районда сүт ажыл-агыйының килдизи тодаргай хемчег албайн турар.

Мынчангаш, районнуң колхозтарының баштаар черлери, көдээ ажыл-агый килдизи, сүт ажыл-агыйының килдизи көдээ ажыл-агыйның чепсек-херекселдериниң септелгезин, үрезин арыглаашкынын, бугалар септелгезин доозарынче бүгү күштү угландырып, часкы тарылгага бүгү талалыг белеткелди хандырза чогуур.

С. ШОНАЖЫК.

Кызыл хоорайның беш дугаар партия конференциязы

ВКП(б) хоорkомунуң секретари эш Степановтуң илеткелинден

—Партияның хоорай конференциязы эрткенден бээр чыл ажып турар деп эш Степанов чугаалаан. Ол үе болза, политиктиг, ажыл-агыйлыг болгаш культурлуг ажыдыралдың бүгү-ле адырларында чаа-чаа тиилелгелерни совет улус большевиктер партиязының, баштыңчы болгаш башкы эш Сталинниң генийлиг удуртулгазының адаа-биле чеьдип алганын көргүзүп турар.

Совет Эвилелиниң бүгү улустары-биле кады Тыва автономнуг областың болгаш Кызыл хоорайның ажылчы чоннары улуг чедиишкиннерни чеьдип алганнар.

ВКП(б) Төп Комитединиң болгаш партия обкомунуң удуртулгазы-биле хоорайның партия организациязы отчёттуг үениң дургузунда үлетпүр болгаш транспорт бүдүрүлгелериниң ажылының чамдык экижидилгелерин, садыг саарылганың калбарыышкынын болгаш капитал тудуунга үндүрүп берген акша-мөңгүннү ажыглап шингээдириниң чамдык чедиишкиннерин чеьдип алган.

Бир эвес партияның хоорай IV конференциязын ажыдып турарының хүнүнде хоорайда чүгле чаңгыс бүдүрүлге чери чыл планын күүсеткен турган болза, ам алгы заводу, дааранылга комбинады, тараа дээрбези, тудуг трестизи, электростанциязы, автотранспорт конторазы дээн ышкаш бүдүрүлгелер бүдүрүлге планын үргүлчү долдур болгаш ажыр күүседип турарлар. Эрткен чылдар-биле деңнээрге хоорайның бүдүрүлгези 1950 чылда 20,5 хуу продукцияны хөйнү берген; күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 13,4 хуу улгаткан. Стахановчуларның болгаш шалыпчыларның хүрээлеңи хөвүдээн. Бүдүрүлгелерде шуут ажылдап турар коммунистер бүдүрүлге планнарын күүседири дээш демиселге мурнакчы рольдү ойнап турарлар.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң ортузунда дааранылга комбинадының коллективи эң-не улуг чедиишкинниг болуп турар. Ол комбинат чыл планын хуусаа бетинде, ноябрь 15-те күүсеткен болгаш пландан ажыр 1442 муң рубльдың продукциязын берген, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 14 хуу бедиткен, продукцияның бот-өртээн чиигеткен.

Хоорайның партия IV конференциязының соонда алгы заводунуң коллективи эки ажылдап турар апарган. Заводтуң партия организациязы бүдүрүлгениң ажылының иштинче ханы кирип турар апарган, администрация черинин ажыл-агыйы чорудулгаларынга контрольду күштелдирген, социалистиг чарышты улам-на калбартып турар апарган. Заводтуң коллективи 1950 чылда күрүне планын ажыр күүсеткен. Ында бүдүрүлгениң бүгү ажылчыннары социалистиг чарышка киржип турарлар. Социалистиг чарыштың авангардызында коммунистер эштер Хүрекпен, Исаков, Газизов олар чоруп орарлар.

Ол партия организациязының ажылында четпес чүве болза, бүдүрүлгениң иштики резерваларын кошкак ажыглап турары, цехтерде көскү агитация чок, комсомол организацияларынга удуртулга кошкак болуп турарында.

Элээн хөй үлетпүр бүдүрүлгелерниң ажылында ам-даа улуг-улуг четпестер бар болуп турар. 1950 чылдың планын хоорайның үлетпүрү чүгле 95,4 хуу күүсеткен. Туүйбу заводу, аъш-чем комбинады, сапог даараар мастерская, ыяш заводу, типография, автотранспорт конторазының мастерскаялары чыл планын күүсетпээн болгаш дыка хөй акша түңнүг продукцияны чедир бербээн. Үндүрүп турар продукцияларның бот-өртээ ам-даа дыка бедик. Ылаңгыя ыяш заводунда продукцияның бот-өртээ .15 хуу бедээн. Ылаңгыя туүйбу заводунда, сапог даараар мастерскаяда, аъш-чем кылыр комбинатта, ыяш заводунда саарлыр херекгилерниң саарылгазының планы күүсетинмээн.

Хоорайның чамдык бүдүрүлгелеринде күш-ажылдың сагылга-чуруму куду, техниктиг өөредилге чок, ажылчыннарның болгаш албан хаакчыттарның соксаал чок үнүп, кирер чоруун болдуруп турар.

Кызылдың автотранспорт конторазының партия организациязының ажылында улуг четпестер бар, бүгү ажылчыннарны социалистиг чарышка киириштирерин ол организация чеьдип албаан. Ында үлүг норманы 200—300 хуу күүседип турар стахановчулар-биле чергелештир, 80 ажылчыннар боттарының онаалгаларын күүсетпейн турарлар. Кывар болгаш чаар материалдарны камнап алыры дээш, автопаркты долу ажыглаары дээш, чуък дажылгазының бот-өртээн чиигедири дээш демиселди ол коллективте организаставаан. Стахановчуларның мурнакчы дуржулгаларын байыдары-биле тургускан техниктиг совет ажылдавайн турар.

Ол бүдүрүлгениң ажылында ышкаш четпестер транспорттуң өске-даа бүдүрүлгелеринде база бар. Областың херегленкчилер эвилелиниң автотранспорт конторазы дыка багай ажылдап турар.

«Тыва тудуг» трестизи чыл планын күүсеткен болза-даа, тудугну куду шынарлыг чорудуп турар: 12 аал иштичурттаар чаа бажыңның, гостиницаның болгаш санитар-эпидемия станциязының мурнунда-ла чедир кылдынмайн арткан чүүлдеринге чаа четпестер база немешкен—№ 7 школаның тудуун кылып турда, бажыңның иштики ханазы чуурлуп кээп дүшкен, ооң иштики кылыглары багай болган. Тудуг трестизи болгаш ында партия эге организациязы тудуг ажылдарының шынарын бедидерин чеьдип албаан, чайгы сезонга белеткел дугайында сагыш човап турары багай. Партия организациязы тудуг ажылчыннары-биле быжыг харылзаа чок. 13 коммунистерден чүгле 2 кижи бүдүрүлгеде шуут ажылдап турар. Үш чылдың дургузунда тудуг трестизиниң ажылчыннарындан чаңгыс-даа кижини партияга хүлээп албаан.

Үлетпүр, транспорт болгаш тудуг бүдүрүлгелериниң партия организацияларының ажылында улуг четпестерниң бар апарганының ужуру болза, партия хоорkому, хоорkомнуң бюрозу болгаш ооң секретарьлери эштер Степанов биле Воеводин олар партийжи-политиктиг ажыл-биле ажыл-агый ажылдарын дидим, шын дүүштүрүп чорударын ам-даа чеьдип албааннар, партия эге организацияларын организас талазы-биле быжыглаарынче шиитпирлиг эргилде кылбаан, ажыл-агый болгаш совет органнарның ажылын холгаарлап солуй бээр таварылгалар ам-даа үргүлчүлеп турар.

Ажылчы чоннуң херегледериниң дугайында чогуур сагыш човаашкыны чок болуп турары база бир улуг четпес болур. Партия хоорkому болза, кижилерге кичээнгей салыр дугайын, ажылчы чоннуң материалдыг болгаш культурлуг хереглелин хандырар дугайында сагыш човаары партия болгаш ажыл-агый удуртукчузу бүрүзүнүң бир дугаар ээлчегде сорулгазы болур дээр дугайын уттуп турган болгаш ажылчын, албан хаакчыттарның культурлуг амыдыралын экижидерин ажыл-агый, совет органнарның удуртукчуларындан четпес негеп турган.

Оон ыңай эш Степанов областың мурнунда турар күрүнениң чугула сорулгаларын—көшкүн араттарны сууржуң амыдыралче шилчидериниң сорулгазын шиитпирлээринге хоорайның партия организацияларының киржилгезиниң дугайын чугаалаан. Колхозтарга шефтеп дузалаар талазы-биле боттарының сорулгаларын чүгле чамдык коллективтер (УМГБ, МВД, Күрүне банкызының конторазы, дааранылга комбинады, областың партия школазы, автотранспорт конторазы болгаш сельхозснаб черлери) күүседип шыдааннар. Областың кадык камгалал килдизи, тудуг трестизи, ыяш заводу, харылзаа эргелели, кодээ ажыл-агый эргелели дээн чижектиг организациялар боттарының шефтээр хүлээлгелерин күүсетпейн турарлар. Ынчангаш, шефке алганывыс Кызылдың кодээ районунуң тудуг талазы-биле областа эң-не хожудангай болуп турары таварылга эвес.

Хереглел кооперациязының ажылында улуг четпестерни илеткелчи база демдеглээн.

Оон ыңай эш Степанов хоорай Совединиң күүскомунуң болгаш ооң килдистериниң ажылында улуг четпестерни айыткан. Хоорайның улус өөредилгезиниң килдизи бодунуң сорулгаларын багай күүседип турар. Школаларда өөредилге кижизидилгелиг ажылдарның шынары ам-даа чавыс деңнелде. Орус дылдың болгаш литератураның башкылаашкынында улуг четпестер бар. ССРЭ Конституциязының болгаш төөгү эртемнериниң башкылаашкынында формализмни болдуруп турар. Гороно болгаш ВЛКСМ хоорай комитединиң ажылдаванының түңнелинде бижик билбес болгаш бижикти биче билир чорукту узуткаар ажыл дыка багай туруп турар.

Кадык камгалалының талазы-биле кол четпес чүве болза, профилактиктиг медицина ажылын багай тургусканы болур. Хоорайга арыг-шевериниң корум-чурумун тургузары дээш ёзулуг демисел чок. Медицина ажылдакчыларының талазындан аарыг кижилерге каржы аажы-чаңның фактылары тургулаан.

Эмнелге черинде партия эге организациязының секретаринге турган, эш Давыдова эге организацияның ажылын шуут сандарадып турда партия хоорkому ооң-биле үр-үеде эптежип турган. Партия организациязының чаа соңгуткан секретари эш Сереккей медицина ажылдакчыларының ортузунга политиктиг ажылды экижидерин ам-даа чеьдип албаан, ынчаарга парторганизацияның ажылынга дузалаар кылдыр тускай томуйлаткан парткабинет эргелекчизи эш Ткачёва эмнелге черинде политөөредилгени таарыштыр тургузарынга дузалашпайн турар.

Хоорайның коммунал ажыл-агыйының туруп турар байдалын шиитпирлиг экижидерин болгаш хоорайны чаагайжыдар талазы-биле ажылды дүргедедирин хоорkүүскомдан болгаш эш Кузнецовтан хоорайның IV партконференциязы негээн. Ынчалза-даа, чунар бажыңның, гостиницаның, парикмахерскаяларның болгаш чурттаглга ажыл-агыйның ажылдарында экижидилге болбайн турарын V конференция демдеглээн. Олар сандаргай байдалда турарлар. Чурттаглга фондузунуң капитал септелгези багай организастатынган, ажылчын күштерни таарыштыр тургусканында, тудуг участоктарын материалдар-биле хандырып турарында корум-чурум безин чок болуп турар. Хоорайның чурттаглга эргелелиниң аппарадында ажылчы чоннуң хомудал негелделерин харысалга чок көөр чоруктар бар.

Хоорайның коммунал бүдүрүлгелериниң ажылының дугайында айтырыгны ВКП(б) хоорkомунуң бюрозунга дыңнаан болгаш чунар бажыңга, гостиницага, парикмахерскаяга, септелге конторазынга, чурттаглга эргелелинге корум-чурумну тургузарын эш Кузнецовка дааскан. Ынчалза-даа ол шиитпир күүсетинмейн арткан. Хоорайның коммунал ажыл-агыйын облкомхоз (эргелекчизи эш Гушин) багай удуртуп турар.

Хоорай Совединиң күүскомунуң мурнундагы составы болгаш ооң даргазы эш Кузнецов калбак активке даянмаан. доктаал комиссиязын болгаш кудумчу комитеттерин хүн-бүрүнүң ажылынче хандытпаан, ооң ужурунда күүском салган сорулгаларны багай күүседип турган. Эш Кузнецов ооң адрезинге кылган шүгүмчүлелдиг саналдарны аарыглыг байдал-биле көөр болгаш партияның хоорай комитединиң айтыышкыннарын багай күүседип турар, болдунган ышкындырыгларны эдеринче өй-шаанда хемчеглер албайн турар.

Хоорkүүскомнуң партия организациязы кедергей четпес ажылдап турар. Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартпайн турар. Хоорkүүскомнуң партия эге организациязының ажылының иштинче ханы кирбейн турган ужурунда партия хоорkому буруулуг.

Оон ыңай илеткелчи хоорай прокуратуразының болгаш улус судунуң ажылында улуг четпестерни айыткан.

—Отчёттуг үениң дургузунда хоорайның партия организациялары масса чоннар-биле боттарының харылзааларын элээн быжыдканнар.

Аныяк коммунистер-биле ажылда чамдык чедиишкиннерни демдеглээш, ол талазы-биле дыка улуг четпестер УМГБ, «Тыва алдын» трестизи, облоно партия организацияларында бар деп илеткелчи демдеглээн.

ВКП(б) хоорkому партияның иштики организастыг болгаш политиктиг ажылының айтырыгларынга хөй кичээнгей салып, ВКП(б) хоорkомунуң үш пленумнарынга, хоорайның партия активиниң үш хуралдарынга болгаш партияның хоорkом бюрозунуң барык-ла хурал бүрүзүнге ол айтырыгны чугаалажып келген. Партия эге организацияларының секретарьлериниң семинарын үргүлчү эртирип турган.

Чылдың дургузунда хоорkомнуң бюрозу областың херегленкчилер ниитилелинде партия эге организациязы-биле хөй ажылдап келген, ол организация 1950 чылдың эгезинде кедергей багай ажылдап турган. Партия организациязының секретаринге эш Сидоркинни соңгаан соонда илдең өскерилге болган. Ажылды планныг чорудуп, бюро хуралын болгаш партия хуралдарын үргүлчү чорудуп турар. Хуралга бүгү коммунистер шупту бедик идепкейин көргүзүп, партия даалгаларлыг турарлар. Коллективте лекцияларны, илеткелдерни болгаш беседаларны чорудуп турар. Ынчалза-даа, партия организациязы бодунуң кол сорулгазын ам-даа шиитпирлевээн — облпотребсоюзтуң аппарадының ажылын шиитпирлиг экижидерин чеьдип албаан.

УМВД, областың культура чырыдыышкын килдизи, радио комитеди болгаш колхоз каадырларының школазы элээн эки ажылдап турар апарган. Ооң-биле чергелештир чамдык парторганизациялар («Шын» солун редакциязында, геофизика экспедициязында, ном садыында) багай ажылдап турарлар.

Партия организациязының амыдыралынга партия хуралы дыка улуг ужур-дузалыг. Башкы училищезинде, УМВД-де, күрбанк конторазында, УМГБ-де партия организацияларының хуралдары үргүлчү болуп, идея теориялыг бедик деңнелге эртип турар. Ынчалза-даа элээн хөй парторганизациялар (облсудтуң, хоорkомхозтуң, хоорkүүскомнуң, ыяш заводунуң, облоно хуралдарны ховар чорудуп, колдуунда-ла партия хоорkомунуң сүмелээн айтырыгларын чугаалажып турарлар.

Партия хоорkому хүлээп ап турар шиитпирлерниң күүселдезин хынаарының айтырыынга улуг кичээнгей салып турар апарган. Күүселдени контрольдаарының чуруму-биле партияның 17 эге организацияларының отчёттарын дыңнаан.

Партия хоорkому янзы-бүрү хөй-хөй доктаалдарны хүлээп ап турза-даа, ол доктаалдарны күүседир талазы-биле организастыг ажылдарны ам-даа кошкак чорудуп турар.

Ооң соонда эш Степанов каадырларны шилиир болгаш кижизидер талазы-биле партия хоорkому шыңгыы алдагдалдарны болдурган дээр дугайында фактыларны илередип чугаалаан. Ыяш заводунуң директорунга эш Полещукту бадылаан турган, ооң соонда арагалаан болгаш хулиган чорук кылган дээш ону ол албандан үндүрген. Чем комбинадының директорунга эш Гуровту бадылаан, а элээн үе эрткен соонда үргүлчү арагалаар болгаш ажылды буурадкан дээш ону ол ажылдан дүжүрген. Хоорkүүскомга болгаш ооң килдистеринге каадырлар шилииринге шыңгыы кичээнгей салбаан.

Сөөлгү үениң дургузунда херээжен активтерниң иштинден хөй санныг каадырлар өзүп үнгеш болза-даа, херээженнерни удуртур ажылче дешшидеринге шиитпирлиг чогуур хемчеглерни ВКП(б) хоорkому албайн турган.

ВКП(б) хоорkому болгаш партияның чамдык эге организациялары комсомолга удуртулганы четпес боттандырып турарлар. Хоорkомнуң бюрозу комсомол организацияларының ажылының дугайында шиитпирни хүлээп алгаш, ооң күүселдезиниң контролюн чорутпайн турар, партия хоорkомунуң килдистери комсомол ажылының иштинче кирбейн ВЛКСМ хоорkомунга эвээш дузалап турарлар.

Партияның хоорkому хоорайның профэвилелдериниң организацияларын кошкак удуртуп турган, ооң ужурунда оларның дыка хөй багай ажылдап турарлар, бодунуң ажылын чүгле билдириишкиннер болгаш хомудалдар чугаалажып көөрү-биле кызыгаарлап, коллективтиг керээлерни күүседир дээш демиселди организаставайн, ажылчыннарның культура амыдыралын экижидер дугайында сагыш салбайн, социалистиг чарыштың хажызында турарлар. Профэвилелдериниң обкомнары (даргазы эштер Кудрин, Первов) месткомнарны четпес удуртуп турар болгаш чер-черге оларның ажылынга практиктиг дузаны көргүспейн турарлар.

ВКП(б) хоорkомунуң бюрозунуң, пленумнарының, активтериниң ажылының дугайында чугаалап тура, эш Степанов болза, партия организацияларының ажылынга хоорkомнуң кежигүннериниң хөй нуруузу, партия организациязының идегелин шыңгыы эвес көрүп турган Амелинден өскелери, — эң ылаңгыя эштер Кочетов, Николаев, Смирнов, Насонов, Шилохвостов, Ломакина болгаш өскелер-даа шупту идепкейлиг киржип келгеннер. Партия хоорkомунуң аппарадының ажылында сагыш човаңгыр болгаш оперативтиг чорук чок. хоорkомнуң килдистери бюрога айтырыгларны үргүлчү четпестиг кылдыр белеткеп турганнар, бюронуң шиитпирлери партия эге организацияларынга дыка озалдап барып турар.

Илеткелчи партия обкомунуң адрезинге элээн шүгүмчүлелдиг саналдарны кылган. Чамдык айтырыгларның талазы-биле хоорkомнуң ажылын партия обкому эдип турган болза-даа, отчёттуг үениң дургузунда ниитизи-биле ВКП(б) хоорkомунуң отчёдун чаңгыс-даа дыңнап көрбээн. Партия обкомунуң секретарьлери болгаш бюро кежигүннери хоорайның бүдүрүлгелеринге ховар барып турганнар болгаш ажылчын, албан хаакчыттарның хуралдарынга политиктиг илеткелдерни эвээш кылып турганнар. Партия обкомунуң партия, профэвилелдер болгаш комсомол органнарының килдизи (эргелекчизи эш Иванов) четпес дуза көргүзүп турган. Хоорkомга болгаш хоорайның партия эге организацияларынга обкомнуң килдистер эргелекчилери эштер Ермоленко болгаш Любутин кошкак дузалап турарлар.

Ооң соонда эш Степанов шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырының талазы-биле ВКП(б) хоорkомунуң ажылының дугайын чугаалаан. Кодээ ажыл-агыйның область эргелелиниң партия организациязынга өң тала, өг-бүле тыртыжар болгаш «чаагай сеткилдиң байдалы» туруп турганы хыналдага илерээн, удуртур ажылдакчылар эштер Амелин биле Цевменко оларның адрезинге сагындырыг шүгүмчүлел кылырга «чыда-биле» уткуп турганнар. кодээ ажыл-агый эргелелиниң чамдык ажылдакчылары, ооң иштинде эргелелдиң начальнигиниң оралакчызы турган Мокрушин суглар дүржок оптуг арга меге кылып турда ында партия организациязы өй-шаанда ажыдып шыдаваан. УМВД-ниң килдистериниң бирээзиниң партия организациязынга шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди кызып турганының фактылары илерээн. Килдис эргелекчизи эш Вобровицкий болза, бир катап чидиг шүгүмчүлелдиг санал үндүрүп, чүве чугаалаан коммунист эш Угловту бастып, дорамчылап турган. Ном садыының эргелекчизи эш Ероцкий шүгүмчүлелди, бот-шүгүмчүлелди кызып, ону шүгүмчүлээн ажылдакчыларны үндүрер ийикпе, азы олар шыдашпайн ажылдан боттары үнүп чоруй баар шак ындыг байдалды тургузуп турган, ооң ужурунда партия хоорkомунуң бюрозу эш Ероцкийни шыңгыы доңгуткан.

Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбак массаның ортузунга хөгжүдериниң кол чепсээ ажылчыннарның болгаш албан хаакчыттарның хуралдарын үргүлчү чорудары чугула. Ынчалза-даа, ол айтырыгга хоорkом эвээш кичээнгей салып турар, чамдык удуртукчулар бүгү чондан келир шүгүмчүлелдерден боттарын чайладыр дээш «ат-алдар» дээш оралдажып турарлар. Чижээлээрге, хуралдарны ажыл шагында эртирер, а тудуг трестизинге — шалың бээриниң хүнүнде хуралдар чорудуп турган.

Бистиң «Тувинская правда» болгаш «Шын» солуннарывыс шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди четпес калбартып турарлар. Область Совединиң эрткен бир дугаар сессиязынга облкүүскомнуң чамдык килдистер эргелекчилери эштер Цевменко, Томилин, Гущин, облхнэ даргазы Арланмай, облкүүскомнуң удуртукчулары Чымба болгаш Гусев суглар депутаттарның талазындан чидиг шүгүмчүлелге таварышканнар. Ындыг болза-даа, облкүүскомнуң удуртур ажылдакчыларының болгаш ооң килдистериниң адрезинге болган шүгүмчүлелдиг саналдар калбак хөй нииттиниң кулаанга четпээн. Сессияның дугайында «Тувинская правда» биле «Шын» солуннарының информацияларында ол шүгүмчүлелдиг саналдар дугайында чаңгыс-даа сөс ыттаваан.

Отчёт илеткел пропаганда болгаш агитация айтырыын элээн чырыткан. Бо өөредилге чылында хоорайның бүгү коммунистери, интеллигенциязы болгаш комсомолчу-аныяктарының элээн хөй кезээ политөөредилгеде хаара тыртынган, бөлгүмнерниң болгаш политшколаларның саны ковүдээн. Марксизм-ленинизмниң кежээки университединде 188 кижи, хоорайның партия школазында 156 кижи өөренип турар. Хөй-хөй коммунистер марксисчи-ленинчи теорияны бот-кичээл-биле өөренип турарлар.

Хоорkомнуң болгаш партия эге организацияларының ажылында улуг четпестер болза, хөй-хөй бөлгүмнерниң болгаш политшколаларның четпес ажылы, партияның төөгүзүн болгаш теориязын бот кичээл-биле өөренип турарларга четпес дузалап турары болур. Харылзаа конторазының, эмнелге чериниң, кодээ ажыл-агый эргелелиниң, горпонуң партия организацияларында бөлгүмнерниң кичээлдери үстүп турар. дыңнакчыларның кичээлге кээп турары болгаш идепкейи куду. пропагандистер эштер Чаадаев, Дремина, Житов, Щипановский олар материалдарны ханы теоретиктиг анализ чокка, кыры-биле тайылбырлап турарлар. Хоорайның партия школазында кичээлдер куду деңнелде эртип турар (башкылар эштер Воеводин, Черемушин). Политиктиг бот өөредилгениң чоруп турарын четпес контрольдап турарының түңнелинде коммунистерниң чамдыызы кичээлдерге орайтап кирген болгаш чамдыктары үр үениң дургузунда боттарының билиин бедитпейн турарлар.

Партия чырыдыышкынында четпестер болза, ВКП(б) хоорkомунуң бюрозу партия ажылының бо участогун кошкак удуртуп, партия чырыдыышкынының четкилеринде бүгү звеноларның ажылын экижидеринге чогуур кылымак чүткүлдүг болгаш идегелдиг болур чорукту эки тургуспааның түңнели болур.

Партия пропагандазының [illegible]ула участогу лекция ажылы болур. Ол ажыл калбарган болгаш лекцияларның шынары бедээн. Ынчалза-даа, чамдык лекцияларны шынары куду кылдыр номчуп турар болгаш хоорайның, областың практиктиг сорулгалары-биле сула холбаштырып турар, чамдык лекторлар лекцияларынга (эштер Королев, Беляев) каржы ышкындырыгларны болдурганнар.

Эш Степанов агитация массалыг ажылдарның экижээн дугайын херечилеп турар чамдык чижектерни көргүскеш, бо талазында нииити бар четпестерниң дугайын чугаалаан. Тудуг трестизиниң, эмнелгениң, электростанциязының, ыяш заводунуң, харылзаа конторазының, национал театрның партия организациялары соңгукчуларның ортузунга агитаторларның хүн-бүрү ажылын оларның чурттап турар черинин аайы-биле хандырып шыдаваан. Чамдык агитпункттар (автотранспорт, физкомбинатта) политик массалыг ажылдың ам-даа төвү болбайн турарлар. Партия организациялары соңгукчуларның янзы-бүрү бөлүктери-биле ажылдың онза байдалдарын барымдаалавайн турар болгаш тыва дылга лекцияларны ховар чорудуп турарлар.

Ажылчы чоннуң коммунистиг кижизидилгезиниң херээн бүгү хемчеглер-биле экижидеринге хоорайда бар турар культура албан черлерин бүрүнү-биле ажыглавайн турар. бойдус пропагандазын чорутпайн турар, шажынчыларның дүржок чоруун өй-шаанда эвес чаза шаап турар. Клубтар болгаш кызыл-булуңнар багай ажылдап турарлар.

Интеллигенцияның ортузунда кижизидилге ажылын экижидер талазы-биле хоорайның партия организациязының мурнунда ам-даа хөй ажылдар бар. Интеллигенцияның ортузунда ажыл четпес чорутунуп, интеллигенцияның негелделдилээн барымдаалавайн, нииити хевирлиг хемчеглер чорудуп турар.

Илеткелдиң түңнелдиг кезээ политиктиг серемчилелди бедидериниң, каадырларның марксисчи-ленинчи кижизидилгезин күштелдирериниң, массалар-биле партия организацияларының харылзаазын быжыдарының сорулгаларын чырыткан.

Эш Степановтуң илеткелиниң талазы-биле саналдар

Эш Степановтуң отчёттуг илеткелиниң соонда саналдар калбарган. Конференцияның делегаттары партия хоорkомунуң ажыл-чорудулгазын ооң секретарьлериниң, килдистериниң болдурган четпестерин шыңгыы шүгүмчүлээн болгаш партияның организастыг база политиктиг ажылын кедүреринге моондак болуп турган чылдагааннарны илереткеннер.

Эш ФЕДУЛОВТУҢ саналындан

Каадырларны шын шилип алыры болгаш оларның кижизидилгезиниң дугайында хүн-бүрү сагыш човаары ажыл-агый, политиктиг сорулгаларны чедиишкинниг шиитпирлээриниң бир чугула чүүлү болур — деп электростанциязының директору эш Федулов чугаалаан. Ынчалза-даа партияның хоорай комитеди каадырлар-биле ажылды багай чоруткан, оларны өөренип көрбейн, өстүрбейн, кижизитпейн турган. Ол-ла четпестерни партияның эге организациялары база болдуруп турганнар. Техниктиг өөредилгени ап көрээлиңер. Хоорайның бүдүрүлгелериниң хөй нуруузунда техниктиг өөредилгени багай тургускан, бүдүрүлгелерниң администрациялары-даа, партия организациялары-даа бо айтырыгны херекке шыңгыы ап көрбейн турган деп чүве чажыт эвес. Шак ындыг байдал-биле партия хоорkому эптежип келген.

«Тыва тудуг» трестизиниң ажылын шүгүмчүлеп турары шынныг. Бистиң электростанциявыстың чаа бажыңын ийи чылдың мурнунда туткан болза-даа, ол бажың ам чыскаалдан үнүп эгелеп турар. Тудуг трестизиниң удуртукчузу тудуушкунга күрүнеден үндүрүп берген акша-мөңгүннүң чарыгдалының большевикчи харысалгазын чүктээр ужурлуг.

Эш НАЛИМОВТУҢ саналындан

Илеткелчи чедиишкиннерниң дугайын хөй чугаалаан болза-даа, четпестерниң дугайын эвээш чугаалаан, оларның чылдагааннарын илеретпээн болгаш партия чырыдыышкынын экижидеринге кандыг хемчеглер алыр дээр дугайында барык-ла чүве чугаалаваады — деп «Тыва алдын» трестизиниң даргазының оралакчызы эш Налимов чугаалаан.

Мен бодумнуң идея-политиктиг деңнелимни марксизм-ленинизмниң кежээки университединде бедидип турар мен. Мээң аңаа өөренип алган билиглерим ажыл талазы-биле меңээ улуг дуза берип турар. Ынчалза-даа бир эвес хоорkомнуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи база университеттиң директору эш Гольцев университетте өөредилге ажылын организастаарынга ёзулуг сагыш човаан болза, түңнел моон-даа эки болур турган ийик. Чижээлээрге, бир дугаар курста ССРЭ төөгүзүнүң башкылары үргүлчү солужуп турар. Бо эртемниң талазы-биле башкылаашкын идея талазы-биле куду деңнелде болуп турар. ССРЭ төөгүзүнүң башкылаашкынын партияның дээди школазының программазы-биле чорудар болза, дыңнакчылар ам ханар турда, лекцияларны чүгле ортумак школаның хемчээ-биле чорудуп турар. Өөредилгеге таарымчалыг байдалдарны тургузар дугайында эш Гольцев база-ла сагыш човаваан. Ылангыя, чырыткы багай болганы-биле кичээлдерниң шынары кудулап турар, ынчаарга эш Гольцев аңаа кичээнгей салбайн турар.

Эш КУРЧЕНКОНУҢ саналындан

Партияның хоорай комитеди элээн чедиишкиннерни чеьдип алган болза-даа, ооң ажылында четпестер ам-даа хөй бар—деп облоно-да партия организациязының секретари эш Курченко чугаалаан. — Партия хоорkому эге организациялар-биле бодунуң харылзаа[illegible]зын сула быжыглап турган, олар[illegible] практиктиг дузаламчыларны эвээш [illegible]гүзүп келген.

Хоорkомдан кээп турар партия ху[illegible]дарының протоколдарын болгаш [illegible]пирлерин өй-шаанда өөренип көөрү партия эге организацияларының ажылын экижидеринге чугула чүүлү болур. Бир эвес партия документациязын өй-шаанда хынап, анализтеп турган болза, партия организацияларының секретари бүрүзү ажылда бодунуң ышкындырыгларын болгаш чазыгларын көргеш, оларны чайладырынче дүрген хемчеглер алыр турган ийик. Ындыг турбужа, партия хоорkомунуң эш Киселев баштаан партия, профсоюз болгаш комсомол организацияларының килдизи ажылдың бо участогунга дыка четпес сагыш салып турган. Эрткен чылын бистиң партия организациявыс бир эшти партияның кандидадынга хүлээп алган. Оон бээр каш айлар эрткен, ынчалза-даа боттарывыстың шиитпиривистиң салымының дугайын амдыгаа чедир билбес бис. Бо дугайында мен эш Киселевка болгаш килдистиң инструкторунга эш Игнатьевага барган мен, дүргедедир деп олар аазаан болза-даа ол аазаашкынын күүсетпээннер.

Хоорkүүском хоорайда тудугнуң контролюн боттандырар хүлээлгелиг. Ынчалза-даа, ол сорулганы кошкак боттандырып турар, ооң ужурунда хоорайның кыдыында тудуглар кандыг-даа план чок чоруп турар. Коммунал ажыл-агыйны үлегерлиг, корум-чурумнуг ап турар дугайында горкомхоз сагыш салбайн турар. Хоорай чонунуң чамдык негелделери үр үеде харыы чок болуп турар.

Түңнелинде эш Курченко болза, ниитиниң корум-чурумунуң үрегдекчилерин милиция органнары тоомча чок оюп эртип турар чүүлдер ховар эвес — деп демдеглээн.

Эш ГРИЦЕНКОНУҢ саналындан

— Сөөлгү үеде партияның хоорkому [illegible]еология фронтузунуң албан черлериниң партия организацияларынга улуг [illegible]ээнгей салып турар апарган — деп

(Уламчызы 3 дугаар арында)

Кызыл хоорайның беш дугаар партия конференциязы

Эш Степановтуң илеткелиниң талазы-биле саналдар

(Төнчүзү. Эгези 2 дугаар арында).

«Тываның аныяктары» солунунуң редакциязының партия организациязының секретари эш Гриценко чугаалаан. — Ооң эки түңнелдери ам безин көстүп турар-дыр. Ынчалза-даа, партия хооркомунуң ажылының практиказында улуг четпестер ам-даа чайлатынмаан. Бир катап «Шын» солунда партия ажылының дугайын хоорком бодунуң бюрозунга дыңнаар деп шиитпирлээн. Чогуур материалдарны белеткээри-биле элээн каш эштерни, ооң иштинде мени база томуйлаан. Ынчалза-даа, партияның ол даалгазын күүсетпейн барган мен, чүге дээрге, мээң киржилгем чокка хыналданы кылып каапкан — деп хоорком-дан меңээ дыңнаткан. Шак ындыг практика шын эвес деп чүве тодаргай, чүге дээрге, мени коммунист кижини кижизидеринге болгаш [illegible] айтырыгны ханы белеткээринге ол [illegible] дуза болуп шыдаваан. Бистиң редакцияда партия организациязының ажылының дугайында отчётту партия хооркомунуң бюрозунга дыңнаар апарган үеде ол таварылга база катаптаан, хооркомнуң инструктору эш Игнатьева парторганизацияда ажылдың байдалын далаш-биле таныжкаш, херектиң шынныг боттуун билбээн төлээде, шиитпирниң төлевилелин сөөлүнде катап кылыр кылдыр дыка четпестерлиг белеткээн.

Партияның хооркому болгаш ооң секретарьлери партия эге организациялары-биле харылзааны багай тудуп, коммунистерниң ажыл-ишчи болгаш политиктиг шынарын өөренип көрбейн турарлар, хоорком партия организацияларынга кайы-бир онаалганы бергеш, ол ону күүседип шыдаар бе, кандыгыл дээрзин билбейн турары таварылга эвес.

Эш ПИГУЛЕВСКАЯНЫҢ саналындан

Эш Степанов бодунуң отчёттуг илеткелинге прокуратура болгаш улус судтарының органнарының ажылын шүгүмчүледи — деп область прокурорунуң дузалакчызы эш Пигулевская чугаалаан. — Ол шын-на, ынчалза-даа бо талазы-биле хоорком база буруулуг. Бир эвес ол организацияларның ажылынче хоорком ханы кирип турган болза, четпестерни оон-даа хөйнү илередип болур болгаш оларны дүрген чайладыр аргалыг-даа турган.

Улус шииткекчилери ажыл чүгжүрунуң фактыларын, бюрократизмни, шиитпирлерни шын эвес үндүрер болгаш өске-даа чүүлдерни болдуруп турганнар. Судтуң болгаш адвокатураның чамдык ажылдакчылары, чижээ эш Пешковская тускай хоойлу дүрүм эртеми чок хирезинде кайда-даа өөренмейн, бодунуң идея-политиктиг деңнелин бедитпейн турар. Ындыг төлээде, олар бодунуң ажылынга шыңгыы ышкындырыгларны кылып турарлар. Бо бүгүнүң дугайы партия эге организацияларынга-даа, партияның хооркомунга-даа билдимип турда, кандыг-даа хемчег албаан.

Партияның область комитедин чугаалаары база-ла эргежок чугула. Күш-ажылдың сагылга-чурумунуң дугайында хоойлунуң күүселдезиниң хыналдазын чорудуп турга[ш], бүдүрүлгелерде болгаш албан черлеринде шыңгыы хажыдылышкыннарны илереткен бис. Ол дугайын партия обкомунга илеткеп киирген-ден бээр элээн үе эрткен болза-даа, түңнелдер мынчага чок.

Областың хереглекчилер ниитилелиниң эвилелиниң партия организациязының эки талазын илеткелчи тодаргай чугаалаан. Партияның иштики ажылы ында элээн экижээн дээрзинге мен чүүлзүнер мен. Ынчалза-даа политик-массалыг ажыл ам-даа куду деңнелде турар. ОблХНЭ-ниң системазында оорлаар, самчыгдаар болгаш совет садыгның принциптерин үрээр чүүлдер амдыгаа чедир узуткатынмаан. Ооң-биле демисел дыка кошкак. ОблХНЭниң удуртукчулары чамдыкта херек үүлгедикчилерин камгалаарының оруунга кирип турарлар. ОблХНЭ-ден улуг самчыгдал кылган ийи кижиниң херээн суд органнарынга чоокта чаа көрген. Хоойлу ёзугаар оларны шыңгыызы-биле кезедиринге дузалажырының улуу. ОблХНЭ-ниң даргазы эш Аранмай оларны мактаан характеристиканы бижип берген болгаш херек үүлгедикчилерин кеземчеден камгалаарының тодаргай күзелин илереткен.

Эш КИСЕЛЕВТУҢ саналындан

Хооркомнуң партия, комсомол болгаш профсоюз организацияларының килдизиниң эргелекчизи эш Киселёв хооркомнуң ажылында чамдык четпестерниң дугайын чугаалаан.

— Биске бюро хуралдары эртирерин-ге хөй ажыл шактары үнүп турган. Бир-угда 8—10 айтырыгларны чугаалажып турган ужурунда бюро хөй-хөй шактарда улаштыр хуралдаар таварылгалар тургулаан. Ол чорук хуралдарны чалгааранчыг, шыланчыг болдуруп турган болгаш ол, бо айтырыгны шын шиитпирлээр арганы бербейн турган. Ооң аңгыда, хөй санныг шиитпирлер хүлээп алгаш, хоорком партия эге организацияларының ажылын чай чок болдуруп, оларның инициативазын кудула[illegible]дып турган.

Каадырларны шилип алырда, [illegible]ның хооркому шыңгыы ышкын[illegible]ларны болдурган. Кайы-бир [illegible] ажылче коммунистерни деп[illegible] оларның ажыл-ишчи болгаш пол[illegible]

шынарын хынавайн дешпидип турган. Чижээлээрге, ыяш заводунга болгаш аъш-чем комбинадынга удуртур ажылга бүдүрүлгени баштап шыдавас кижилер турган болгаш олар адак сөөлүнде партияга удур аажы-чаңы-биле массаларның мурнунга ат-алдарын ышкынганнар.

Шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди кызып турганының фактыларын эш Киселёв демдеглээн. Ооң чижээ кылдыр МВД эргелелиниң партия организациязын көргүскен. Ында байдалды удуртур эштерниң четпестерин анаа коммунистер шүгүмчүлеп шыдавас кылдыр, албан дужаал талазы-биле чүгле бодундан биче кижилерни шүгүмчүлеп болур кылдыр тургускан.

Эш ЧАДАМБАНЫҢ саналындан

Дылдың, литератураның болгаш төөгүнүң эртем-шинчилел институдунуң директору эш Чадамба РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның белеткелиниң айтырыгларынче конференцияның делегаттарының кичээнгейин угландырган.

— Хөй-хөй четпестерни ам-даа чайлатпаан бис — деп ол чугаалаан. — Хоорайда агитация-массалыг ажыл ам-даа ёзулуг калбарбаан, соңгукчуларның даңзызының хыналдазы ам-даа доозулбаан. Партия эге организациялары ооң-биле эптежип, соңгулдалар белеткелинге удуртулганы күштелдирбейн турар. Чижээлээрге, № 9 соңгулда участогунда комиссия багай ажылдап турар. Мында амдыгаа чедир дежурный безин тургуспаан.

Чамдык удуртукчу коммунистер агитация-массалыг ажылдардан чайлап турарлар, а партия организациялары ажылдың бо чугула участогунда партийжи эвес чорукту оларга айытпайн турарлар. Партия хооркомунуң бюро кежигүнү эш Кузнецов бодунуң практиктиг ажылында четпестерни эдер деп аазааш, оозун ол күүсетпейн турар — деп эш Чадамба шүгүмчүлээн.

* * *

Конференцияның делегаттары эштер Даваа, Кызыл-оол, Кочетов болгаш өскелер-даа садыг организацияларының ажылында четпестерниң дугайын, партияның хоорай комитеди садыгны болгаш ниитиниң чемненилгезин экижидеринге шээлуг кичээнгей салбааның, ажылчы чоннуң шүгүмчүлелдиг саналдарының талазы-биле хемчеглер алырынче садыг четкилериниң партия эге организацияларын угландырбайн турганын чугаалааннар. Ооң түңнелинде бир дугаар черге-ниң чугула бараанналы-биле ажылчы чонну хандырарынга үзүктелиишкиннер хоорайга тургулаан.

Делегаттар эштер Зыков, Кольцов, Кочетов, Сидоркин, горпо баштаар черниң даргазы эш Житов олар чурт үлетпүрүнүң бүдүрүлгелериниң бүдүрүп турар продукциязының шынары куду болуп турарының дугайын чугаалааннар.

Делегаттар эштер Елькина, Углев болгаш өскелер-даа партияның хооркомунуң болгаш эге организацияларының комсомолга удуртулгазында четпестерни илереткеннер, аныяктарның ортузунда политиктиг чырыдыышкынның четпезин айыткааннар.

Делегат эш Макаренко чолаачыларның күш-ажылының байдалын экижидериниң эргежок чугулазынче конференцияның делегаттарының кичээнгейин угландырган.

Большевикчи серемчилелди бедидериниң эргежок чугулазының дугайын эш Түппүр чугаалаан. Ол мындыг чижекти көргүскен: область эмнелгезиниң партия организациязының секретари турган Давыдованың харысалга чок болганы-биле бүтпес аңгының идегеттери партия документилеринге чоокшулаар чорукту болдурган.

* * *

Партияның Тыва обкомунуң бир дугаар секретари эш Тока конференцияга санал берип чүве чугаалаан.

Эш ТОКАНЫҢ саналындан

— Хоорайның партия организациязы отчёттуг үениң дургузунда сан талазы-биле өскен болгаш организас талазы-биле быжыкан, партия кежигүнү эвес массалар-биле бодунуң харылзаазын быжыткан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга көскү чедиишкиннерни чеьдип алган. Ынчалза-даа Кызылдың үлетпүр бүдүрүлгелериниң ажылын үндезини-биле эде тургузарын ам-даа чеьдип албаан, ындыг төлээде, олар эрткен чылын бүдүрүлге планчарын күүседирин үскеннер болгаш продукцияның элээн хөй санын чуртка чедир бербээннер. Садыг болгаш эмнелге четкилери, улус өөредилгезиниң органнары база-ла багай ажылдааннар.

Ол четпестер болза, массаларның иштинге политик-массалыг ажылды кошкак тургусканы-биле, оларның мурнунда туруп турар сорулгаларны шиитпирлээр дээш демиселге партияның эге болгаш хоорай организацияларының мобилизакчы ролю чок турганы-биле болган. РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның белеткелинде четпестер бо дугайын чугаалап турар-дыр. Бир дугаар, беш дугаар болгаш өске-даа соңгулда участоктарында агитпунктулар соңгукчулар-биле амдыгаа чедир ажылдап эгелевээннер. Ол агитпунктуларга быжыглатырган партия организациялары бүгү-ле белеткел ажылын соңгулда кампаниязының сөөлгү хүннеринче соңгаарладып турарлар. Ол чорук чүге болуп турарыл дээрге-ле олар кампания хевирлиг ажылдап чаңчыкканнар, агитация-массалыг ажылды чорудары сезоннуң херээ болур деп санап турарлар.

Эш Степанов бодунуң отчёттуг илеткелинге четпестерни туюлунга чедир илередир, оларны анализтээр болгаш партияның организастыг болгаш политиктиг ажылын экижидеринге практиктиг түңнелдерни кылыр ужурлуг тургаш, колдуунда чедиишкиннерниң болгаш чеьдип алган чүүлдерниң дугайын хөй чугаалаары-биле кызыгаарлатынган, ынчангаш, херек кырында четпестер-биле эптежириниң оруунга турупкан. Партияның хоорай комитеди иштики резерваларны ёзулуг мобилизастаарынга, бергелерни ажып тиилээринге болгаш үлегерлиг ажылды чеьдип алырынга партия болгаш ажыл-агый удуртукчуларын өөретпейн турган. Партияның хооркому мурнакчы бүдүрүлгелерге бедиткен онаалгалар бээр болгаш хожудангай бүдүрүлгелерге кудулаткап онаалгалар бээр — мындыг практика кылып турган. Ол чорук хожудап турар бүдүрүлгелерниң удуртукчуларынга азырадыкчы хөөн-бодалды тургузуп турган болгаш оларның харысалгазын кудуладып турган.

Партияның область комитеди бүгү удуртулганы хооркомга дааскаш, ооң ажылын эвээш контрольдап турган болгаш хоорайның партия организациязының, хооркомнуң бюрозунуң ажылында частырыгларны чайладыры дээш ооң харысалгалыг болурун четпес негеп турган. Партия хооркомунуң секретари эш Степанов ооң адрезинге болган шүгүмчүлелдерни большевикчи эвес аарыглыг байдал-биле билип, партияның хооркомунуң бюро кежигүннериниң шүгүмчүлелдиг саналдарын кичээнгейлиг эвес көрүп, ынчангаш, шынында шүгүмчүлелди кызып-кызыгаарлазырының оруунга турупкан.

Түңнелинде эш Тока болза, партия хооркомунуң чаа соңгутурган составы ажылда демдеглетинген четпестерни болгаш частырыгларны эдип шыдаар болгаш партияның Төп Комитединиң салган сорулгаларын шиитпирлээринче хоорайның партия организациязының коммунистерин большевикчи ёзу-биле мобилизастап шыдаар деп идегелин илереткен.

* * *

Эш Степанов сөс ап, допчу харыы чүве чугаалааш, делегаттарның айтырыгларын харылаан болгаш хооркомнуң база ооң бодунуң адрезинге болган шүгүмчүлелдерни хүлээген. Ынчалза-даа, эш Степанов бодунуң практиктиг ажылында четпестерниң дугайында чөптүг шүгүмчүлелдерге удурланырын оралдажып, бот-шүгүмчүлелчи эвес болган.

ВКП(б)-ниң Кызыл хоорай комитединиң 1 дугаар пленуму

1951 чылдың январь 30-де ВКП(б)-ниң Кызыл хооркомунуң 1 дугаар пленуму болган. Пленумга организастыг айтырыгларны чугаалашкаш, ВКП(б) хооркомунуң бюрозунуң кежигүннеринге эштер Г. Н. Степанов, А. И. Ломаев, Н. И. Гольцев, И. А. Кузнецов, Ф. М. Кузьмин, И. П. Смирнов, О. А. Толгар-оол, В. В. Куренёв, Н. И. Смирнов оларны чаңгыс үн-биле соңгаан. ВКП(б) хооркомунуң бюрозунуң кежигүннериниң кандидаттарынга эштер П. Т. Киселёв, П. Ф. Моношин оларны соңгаан.

ВКП(б) хоорай комитединиң бир дугаар секретаринге эш Г. Н. Степановту, секретарьлеринге эштер А. И. Ломаевти, Н. И. Гольцевти соңгаан.

Ооң-биле кады пленум ВКП(б) хооркомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизинге эш Ф. М. Кузьминни, ВКП(б) хооркомунуң партия, профсоюз, комсомол организацияларының килдизиниң эргелекчизинге эш П. Т. Киселёвту бадылаан.

* * *

Хуралдың эгезинде эш Степанов сөс дилээн. Кызыл хоорайның партия V конференциязынга бодунуң допчу харыы сөзүнге ооң адрезинге болган шүгүмчүлелди шын эвес билип, каржы ышкындырыгларны кылганын, шынында партия организацияларынга шүгүмчүлелди болгаш бот-шүгүмчүлелди калбартырынче эвес, харын ону кудуладырынче угландырып турганын эш Степанов билинген.

Эш Степанов партия конференциязынга бодунуң ышкындырыглыг чугаазын буруу шапкан болгаш конференциядан аңаа айыткан четпестерни моон соңгаар бодунуң практиктиг ажылынга болдурбазын партияның Кызыл хоорай комитединиң чаа соңгуткан составынга бүзүреткен.

Бистиң чуртувустуң чечектелиишкининиң программазы

1946 чылдың февраль 9-та Совет Эвилелиниң улузунуң улуг баштыңчызы эш Сталин Москва хоорайның Сталинский соңгулда округунуң соңгукчуларының соңгулда мурнуу чарыында хуралынга бодунуң төөгүлүг чугаазын чугаалаанындан бээр беш чыл болган.

Эш Сталинниң чугаазы марксизм-ленинизмниң теориязынга чаа эртинелиг салыышкын болган. Партияның болгаш улустуң башкызы бистиң дайзыннарывысты тиилээн тиилелгелеривистиң үндезинин илереткен, чурттуң дайын сөөлүндеги перспективаларын көргүскен, бистиң улус ажыл-агыйывыстың, культуравыстың, улустуң чаагай амыдыралының хөгжүүр оруун айыткан. Бистиң чуртувустуң немец болгаш япон эжелекчилерни тиилээн тиилелгелериниң күчүзүн совет кижилер кончуг тодазы-биле көргеннер.

Ада-чурттуң Улуг дайынының кол түңнели болза, гитлерлиг Германияны бүрүнү-биле чылча шапканы болур. Ол болза, кончуг чугула түңнел. Бистиң ол тиилелгевис чүнүң-даа мурнунда советтиң ниитилел тургузуу тиилээни ол деп эш Сталин өөреткен. Чүге дээрге, бүдүрүкчү күштер-биле бүдүрүлге харылзаазының чаңгыс эвинде болур. Советтиң ниитилел тургузуунуң бүдүрүлге харылзаазының үндезини бүдүрүлгениң чепсек херексели ниитиниии, социалистиг өнчү болурунда. Социалистиг бүдүрүлгениң харылзаазы дээрге «дарлалдан хосталган ажылдакчыларның эш-хуунуң кады ажылдажыышкыннарының болгаш социалистиг ёзу-биле бот-боттарынга дузалажыышкынының харылзаазы болур» деп эш Сталин өөредип турар.

Бүдүрүлге чепсээнге өнчү-хуунуң хорлугзи чок болган, ооң-биле харылзашкан бот-бодунга удурланышкак харылзаалар чок болган ужурунда күш-ажылынга чаа харылзаалар тургустунган. Ол болза, бүдүрүкчү күштерниң хөгжүлдезинге күчүлүг фактор болур болгаш ооң кол чүүлү кижилер боттары болур.

Социалистиг ниитилелдиң политиктиг үндезини Советтер болур. Ниитилелдиң өске политиктиг организацияларындан Советтерниң артык күштүг болза, Советтерни дамчыштыр күрүне башталгазын буржуазия чокка, харын-даа буржуазияга удур боттандырып турарында болур.

Советтиг ниитилел тургузуунуң күжү болгаш чылча шаптырбас күчүзү болза, ооң улус-биле харылзаазында, социалистиг тургузуушкунга, күрүнени башкарарынга чоннуң хөй янзы хевир-биле киржилгезинде болур. Эш Сталинның айтып турары болза: «Советтер пролетариаттың эң-не... массалыг организациязы болур, чүге дээрге олар, чүгле олар бүгү ажылчыннарны шуптузун хаара тудуп турар» (Ленинизмниң айтырыглары, арын 32).

Ынчалза-даа, Советтер чүгле ажылчыннарны катыштырып, хаара тудуп турар эвес, харын олар мурнунда дарладып чораан ажылчы чоннарны катыштырып турар. Ол чорук ажылчын аңгыга, ооң мурнакчы отряды — большевиктер партиязынга бүгү ажылчы чонну эң-не долузу-биле удуртур арганы берип турар. Мурнунда дарлатырып, политиктиг амыдыралга киришпейн чораан ажылчы чонну советтиг ниитилел тургузуу социалистиг ниитилелдиң идепкейлиг тургузукчулары кылган. Ооң ужурунда советтиг ниитилел тургузуу эң-не амыдыралчы, туруштуг болганы ол.

Ийиде, советтиң күрүне тургузуунуң тиилелгези болган деп эш Сталин айыткан. Хөй националдыг совет күрүне тургузуу бүгү шылгалдаларны ажып эртпишаан, эң-не амыдыралчы күрүне тургузуу болур деп чүвени көргүскен. Хөй националдыг Совет күрүне ССРЭ-ниң улустарының деӊ эргелиинге, эки туразы-биле катышканынга үндезилекип тургустунган. Россияга тиилээн социалистиг революция улустарның чүгле политик талазы-биле деӊ эргезин эвес, харын экономик болгаш культура талазы-биле деӊ чоруун чарлап, боттандырар арганы берген.

Большевик партия, совет чазак мурнунда хожудап калган улустарның экономиказын, культуразын хөгжүдер ажылды план ёзугаар чоруткан. Сталинчы беш чылдарның түңнелинде мурнунда хожудангай чораан кыдыг черлер ам улуг индустриалдыг республикалар апарган. Ол республикаларның шуптузунда дыка хөй санныг фабрикалар, заводтар тургустунган болгаш ол бүдүрүлгелерни шимчедип чорудар чогуур санныг каадырларны белеткээн, национал интеллигенция кончуг дүрген өскен. Эвилелдешкен республикаларның национал культуразының болгаш ажыл-агыйының канчаар-даа аажок улуг хөгжүлдези бүгүдээге билдингир. Национал республикаларның калбак масса чонун күрүне башкарылгазынга, коммунизм тудуушкунунга хаара туткан. Ол бүгү чүүлдерни большевик партия национал айтырыын шын шиитпирлээнинден чеьдип алган.

Үште, Кызыл Армияның — советтиң Чепсектиг Күштериниң тиилелгези болганын эш Сталин айыткан. Кызыл Армия дайзыннарны чылча шапкан. Бистиң шериивис болза, бо үениң мурнакчы чепсээ-биле чепсегленген, дуржулгалыг командылаар составтыг, морально-дайынчы бедик шынарлыг бир дугаар черге-ниң армиязы болур.

Совет улустуң төөгүлүг тиилелгелери чуртту индустриализастааның, кодээ ажыл-агыйны коллективизастааның түңнелинде чеьдип алдынган. Үлетпүрнүң бүдүрүлгезн, кодээ ажыл-агыйның дүрген өзүлдези чурттуң анаа-ла бир хөгжүлдези эвес, харын ооң дузазы-биле бистиң Төрээн чуртувус хожудап калган чурттан мурнакчы, аграрлыг чурттан индустриалдыг чурт болуп хуула берген халышкын болур деп эш Сталин айыткан.

Делегейниң ийи дугаар дайынының чылдагаанын болгаш характер байдалын тодараткаш, советтиг ниитилелдиң болгаш күрүне тургузуунуң, ССРЭ-ниң Чепсектиг Күштериниң ужур-дузазын илереткеш, эш Сталин коммунизм тудуушкунунуң улуг программазын баш бурунгаар айыткан. Ажыл-агыйның политиктиг чоок кол сорулгазы болза, немецтерниң эжелелинге турган районнарның ажыл-агыйын катап тургузар, ооң соонда үлетпүрнүң болгаш кодээ ажыл-агыйның дайын мурнундагы деңнелин ажары турган.

Элээн үр үениң иштинде планны төлевилевишаан, бүгү улус ажыл-агыйының күчүлүг чаа көдүрлүүшкүнүнүң чугулазын эш Сталин айыткан. Ол бистиң Төрээн чуртувусту кандыг-даа таварылгалардан магадылаар, ооң экономом болгаш шериг талазы-биле күчүзүн улам-на бедидер, улус массаларның культуразының, чаагай амыдыралының чаа бедик көдүрлүүшкүнүн хандырар.

1946 чылдың мартта дөрт дугаар сталинчы беш чылдың планын бадылаан, ында эш Сталинниң 1946 чылдың февраль 9-та төөгүлүг чугаазынга баш удур көрген программазы бүрүнү-биле сиңникен. Дайын сөөлүндеги сталинчы беш чыл планын совет улус хуусаа бетинде күүседир дээш кончуг улуг сорук кириишкин-биле ажылдап кирипкен. Бистиң чуртувустуң ажылчы чону дайын сөөлүндеги сталинчы беш чыл планын чедиишкиннг күүсетпишаан, бодунуң буза шаптырбас чаңгыс эвин болгаш большевик партияны, улуг башкы, баштыңчы эш Сталинны долгандыр сырый катышканын база катап көргүскен.

Бүгү улустуң эрге-ажыын бүрүн харылап турар дөрт дугаар сталинчы беш чылдың планын дайынчы программа кылдыр хүлээп алгаш, совет кижилер дайын сөөлүндеги беш чылдың планын чүгле күүседир эвес, харын ажыр күүседир дээш күштерин болгаш күш-ажылын камнаваанар.

Партияның ажылының үре-түңнели, совет улустуң маадырлыг күш-ажылының үре-түңнели бо хүн коммунистиг тургузуушкунның бүгү участоктарында көстүп турар. Совет улус дайын сөөлүндеги сталинчы беш чылдың кол сорулгаларын хуусаа бетинде күүсеткен болгаш ам чаа тиилелгелерже бүзүрелдии-биле чоруп олурар. Дайындап болгаш түр эжеледден когараан районнарның үлетпүрүн, кодээ ажыл-агыйын бүрүн катап тургускан.

Беш чылдың планын ёзугаар ССРЭ-ниң бүгү үлетпүрүнүң продукциязы 1950 чылда 1940 чыл-биле деңнээрге 48 хуу улгаткан турар ужурлуг. Ол онаалданы ажыр күүсеткен. 1950 чылдың 10 айларының иштинде үлетпүрнүң бүгү продукциязының үндүрүлгези дайын мурнунда деңнелден 70 хуу ашкан. Улус ажыл-агыйының кол адырлары — кара-металлургия, хөмүр-даш болгаш нефть үлетпүрү, энергетика болгаш машина тудуушкуну улуг чедиишкиннерни чеьдип алган.

Улус ажыл-агыйын техник-биле канчаар-даа аажок чепсеглээриниң, хөй күш-ажылы кирер ажылдарны механизастаарының деңнелин бедиткениниң, каадырларның квалификациязын бедиткениниң ачызы-биле бо эрткен чылын бүдүрүкчү күш 40 хуу өскен. Үлетпүрнүң чаа техника-биле чепсеглетингениниң херечизин моон адаанда сан көргүзер: чүгле 1950 чылда 400 ажыг бедик бүдүрүкчүлүг чаа машиналарны болгаш механизмнерни бистиң үлетпүрүвүсте кылган.

Дайын сөөлүндеги сталинчы беш чылдың чылдарында бистиң кодээ ажыл-агыйывыс канчаар-даа аажок улуг чедиишкиннерни чеьдип алган. Колхозчу тургузуг бодунуң улуг күжүн болгаш амыдыралчы чоруун база катап көргүскен. 1950 чылда бүгү алган дүжүт 7 миллиард 600 миллион пуд болган, ол болза, дайын мурнунда эки дүжүттен 3 миллион ажыг пуд хөй болуп турар.

Совет улус Волга-Донның каналының тудуушкунун доолуп турар. Куйбышевтиң болгаш Сталинградтың, Каховканың суг күжү-биле ажылдаар электростанцияларының, Туркменияның Кол, Мурнуу-Украина болгаш Соңгу Крымның каналдарының тудуушкуннары калбаа-биле чоруп турар, совет улус коммунизмниң ол улуг тудугларынга бүгү күжүн салып, ону хуусаа бетинде доозар дээш идепкейлиг ажылдап турар.

Социалистиг транспорт база-ла чаа чедиишкиннерни чеьдип алган.

Сталинчы беш чылдарның иштинде капитал тудуушкуннар канчаар-даа аажок калбарган. Күрүнениң болгаш кооперативтиң бичии бүдүрүлгелерни санаваска 6 муң ажыг үлетпүр бүдүрүлгелерин катап тургускан болгаш чаазы-биле тудуп тургускан.

Улус ажыл-агыйының көдүрлүүшкүнүнге үндезиленгеш бистиң чуртувустуң ажылчы чоннарының материалдыг чаагай амыдыралының болгаш культуразының деңнелин улам ыңай көдүрлгениниң тодаргай херечизи болур националдың орулгазы улам-на өзүп турар. 1950 чылда ажылчыннарның, албан хаакчыттарның болгаш колхозчу тараачыннарның орулгазы 1940 чыл-биле деңнээрге, 19 хуу өскен. Чоннуң үлетпүр бараанарын болгаш аъш-чем садып алыр аргазы дыка улгаткан. Ажылчы чоннуң культуразының деңнели улуу-биле бедип, кадык камгалалының, албан черлериниң, школаларда өөренип турар өөреникчилерниң болгаш школаларның, эртем-шинчилелдиң институттарының, лабороторияларның, культур-чырыдыышкынның албан черлериниң четкилери өзүп турар.

Ажыл-агый болгаш культура талазы-биле чеьдип алдынган улуг чедиишкиннерниң ачызында социалистиг ниитилелдиң шимчедир күжү чечектелип турар. Совет улустуң мораль-политиктиг чаңгыс эви, бистиң чуртувустуң улустарының эп-найыралы, совет патриотизм улам-на быжыкан. Чер-чер Советтеринге соңгулдалар совет улустуң бодунуң коммунистиг партиязынга, ынак башкызы болгаш баштыңчызы эш Сталинга кызыгаар чок ынак болгаш бердингенин база катап көргүскен. Эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтеринге соңгулдаларга совет улус бүдүрүлге болгаш политик талазы-биле канчаар-даа аажок идепкейлиг ажылдап, ужуражып турарлар.

Совет Эвилелиниң бүгү делегейге ат алдары канчаар-даа аажок бедээн. Бүгү делегейге быжыг тайбың дээш, демократия болгаш социализм дээш демиселди удуртуп баштап турар. Совет Эвилели, империалистиг араатанар-биле бодунуң хосталгазы болгаш хамаарышпас чоруу дээш демисежип турар колония болгаш чартык колония чурттарның улузунга идегелдиң тугу болуп турар.

Бистиң күчүлүг Төрээн чуртувустуң чеьдип алган чедиишкиннери шынап-даа канчаар-даа аажок улуг. Совет кижилер чедиишкиннерге таалааш чаңгыс черге туруп албастар, олар чаа-чаа канчаар-даа аажок улуг сорулгаларны шиитпирлээринге белен.

Эш Сталинниң удуртулгазы-биле совет улус бистиң Төрээн чуртувустуң экономиказының улам ыңай көдүрлүүшкүнү, боттарының чаагай амыдыралы дээш, коммунизмниң бистиң чуртувуска тиилелгези дээш идепкейлиг ажылдап турар болгаш моон соңгаар-даа ажылдаар.

В. ШИЛОХВОСТОВ.

Колхозчу малчыннарның чедиишкиннери

Чөөн-Хемчик районнуң Хөндергейде «Кызыл тараачын» кодээ ажыл-агый артели (даргазы эш Додаштай, парторганизация секретари эш Чудурук) малдың кышкы ажылдарын эки организастап турар. Колхозтуң малы менди болгаш күскү хевээр семис.

Амгы үеде шээр мал массалыг оолдап турар. Соңгулдалар хүнүнге алдар болдуруп, колхозчу малчыннар бо чылгы төрүттүнер чаш малды бүрүн камгалап алырын хүлээнгеннер.

Февраль 1-ге чедир төрээн 295 хойларның болгаш 289 өшкүлерниң чаш төлүн менди камгалап алган.

* * *

Бии-Хем районда «Май 1» колхозтуң хойжузу Ховалыг Шаңгытпай 1950 чылда төрээн 138 хоюнуң хураганнарын шуптузун өстүрүп алган. Эш Шаңгытпай бо чылгы төрүүр 217 хоюнуң чаш төлүн бүрүн камгалап алырын хүлээнмишаан, ол колхозтуң хаван ажаакчызы эш Доншинаны социалистиг чарышка кыйгырган.

Эжиниң социалистиг чарыш кыйгырыын эш Доншина күзелдии-биле өөрүп хүлээп алган. Ол 1950 чылда төрүүр 11 хаваннарындан 193 хаван оолдары алган, а бо чылын ооң азыралында төрүүр 16 хаван бар, оон 240 хаван оолдарын өстүрүп алырын хүлээнген.

Күрүнениң мал өстүрер планын эрестиг боттандырары дээш могаг чокка ажылдап турар Шаңгытпай, Доншина ышкаш мурнакчы малчыннар «Май 1» колхозта көвүдеп турар.

* * *

Улуг-Хем районнуң Эйлиг-Хемде улгатыр катышкан Сталин аттыг колхозтуң хойжузу эш Көк, РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү февраль 18-ке уткуштур боттуг хүлээлгелерни алган. Ооң кадарган хою менди болгаш семис.

Колхозтуң шээр малы ам кидин-не оолдап эгелээн. Эш Көктүң кадарган хоюндан февраль 2-ге чедир 42 хой төрээн, оон 44 хураганнарны чаңгыс-даа чидириг чокка камгалап алган. Дээди Советтиң соңгулдаларынга алдар болдуруп, моон соңгааргы төрүттүнер чаш малды бүрүн доруктуруп алырын эш Көк хүлээнгеш дуржулгалыг ажылдап турар.

Колхозчуларны ниитиниң ажылынче хаара тудар

Сүт-Хөл райониуң Хөлчүктүг сумузунда М. И. Калинин аттыг көдээ ажылагый артелиниң баштаар чери бүгү колхозчуларны ниитиниң ажылынга кирииштирер, оларны ажылга чаңчыктырар дугайында кичээнгейни кошкадып, колхозчуларның күш-ажылын чөп органиваставайн турар.

Колхоз баштаар чериниң удуртулгазының кошкаан ажыглап алгаш, дыка хөй колхозчулар ниитиниң ажылынга кириишпейн, күш-хүннериниң минимумун күүсетпейн турар. Херек кырында 20 ажыг колхозчулар чаңгыс-даа күш-хүнү ажылдавазан, оларның иштинде Бичел-оол, Маадыр-оол, Тадый-оол, Будукай олар 1950 чылдың дүжүт ажаап алыышкынның доозулгандан соңгаар сөөлгү үеге чедир колхозтуң ниити амыдыралынга шуут кириишпээн. Ылаңгыя О. Анаяң колхозка киргенинден бээр колхозка ажыктыг кандыг-даа ажыл кылбаан.

Моон соңгаар ниитиниң ажылындан дашкаар чаңгыс-даа колхозчу турбас кылдыр колхоз баштаар чери, колхозта партия эге организациязы бүгү колхозчуларны ниитиниң ажылынга чаңчыктырып, колхозчуларның күш-ажылын чөп органнизастаар, ооң-биле колхозчуларны ниитиниң ажылынче хаара тудар ужурлуг.

Г. КОМБУ.

Транспорт четкизин улам калбартыр

Ажылчы чоннарның культура-амыдыралын улам чечектелдирерин ге транспорт четкизин калбартыр айтырыг онза хамаарылгалыг. ВКП(б)-ниң Каа-Хем райкомунуң секретари эш. М. К. Хорлуг-оолдуң дыңнатканы болза, Тожу, Тере-Хол районнарже болгаш Хагжырба, Ойнаа, Демиржи, Хараал алдын уургайларынче бо хүннерге чедир улажып келген аът транспортун чиигедип, автотранспорт оруктарының ажылдарынга район боттут хемчеглерни ап турар.

Соңгулдалар хүнүнге алдар болдуруп Сарыг-Септен Терзиг бажынга чедир 80 километр черге автотранспорт оруун ажыдары-биле ында 40 кижилиг тускай бригада ажылдап кирген. Ол ышкаш Хагжырба, Ойнаа, Демиржи таварааш, Хараалга чедир машина оруу тургузар сорулга-биле 80 тонна чүъктүг трактор база 30 кижи чоруткан. Олар январь 25-те Хагжырбада четкен, февраль 2-ден эгелеп оларже немелде күш база чоруткан.

Мооң-биле кады Сарыг-Септен Үжепке чедир 70 километр черниң оруун база кылып турар. Ажылчы чоннуң ол бүгү бот-идепкейлиг күш-ажылдары болза, РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга белек болур. Олар Төрээн чуртунуң, большевик партияның мурнунга алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш чүткүлдүг ажылдап турар.

Башкыларны ынчаар көрүп болбас

Башкылар дээрге, келир үедеги коммунизмниң херээнге бодун бердинген аныяк салгакчыларны кижизидип турар улустуң башкылары болур. Ынчангаш аныяк башкыларны бүгү-ниитиниң сагыш-човаашкыны-биле хүрээлеп, оларга материалдыг амыдыралдың бүгү байдалдарын: оран-бажыңны, чыраткыны, оттулар ыяшты белеткеп хандырбышаан, олардан өөредилге-кижизидилгениң ажылдың шиитпирлиг экижидилгезин негээр херек.

Бо дугайын Тере-Хөлдүң район организациялары, ылаңгыя районнуң улус өөредилге килдизи (эргелекчизи эш Вяткин) район (даргазы эш Лапшаков) чедир боттандырбайн турар.

Район төвүнүң магазининде хереглелдиң чугула бараанннары четчир санныбиле санатынмайн турар. Аъш-чемниң продукциялары ам-даа эвээш. Башкыларның оран-бажыңын кышка удур септеп чылыглаар деп чүвени районо эргелекчизи эш Вяткин, Чыргаланды чеди чыл школазының директору эш Сюрюңмаа олар бодаваанннар. Башкылар бажыңнарының иштики чылыг рамазы чок, шалалары тырытынмаан, чылыглаашкын чок. Чүгле кажан кыштың улуг соогу чеъдип келирге «башкыларывыстың бажыңнарының чылыглаашкыны чок болган-дыр аа» — деп эштер Вяткин, Сюрюңмаа олар билингеннер.

Чыргаланды чеди чыл школазының башкызы эш Очур-оолдуң чурттап олурар бажыңынга кире бээрге, ооң соңгазы бузук, шалазы шаараш, оон хат сыгайындыр хадып турар. Эш Очур-оол биле кады база-ла ол школаның башкызы бир чаш оолдуг башкы ол баңында кады чурттап олурар. Шак ындыг бажыңга оларның чурттаары берге болуп турар. Чыргаланды чеди чыл школазының чамдык башкылары ам-даа оран-бажың, одаар ыяш-биле четче хандыртынмаан. Башкы Доржу олурар бажың чогу-биле суурнуң бажыңнарын кезип чоруур болгаш ол ышкаш Баир Даржаа дээн чижектиг башкыларның чурттаар оран-бажыңы база чок.

База суму Соведи болгаш «Большевик» колхозтуң баштаар чери башкыларны транспорт-биле хандырбайн турганындан колхозта эге школа эргелекчизи, район Совединиң депутады эш Куулар, башкылар Сарыг-оол, Рожкова олар кышты өтүр район төвү-биле школа арназында 25 км. черге чадаг кылаштажып келгеннер.

Ынчангаш район башкыларының амыдырал чуртталгазы дээш, дарый сагыш салып, хемчег алза чогуур.

В. ТҮМЕН-БАИР,
Чыргаланды чеди чыл школазының башкызы.

„ШЫННЫҢ" МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

„Ниити чурттaлга бажыңнарының байдалын экижидер"

1951 чылдың январь 6-да № 4 «Шын» солунда «Ниити чурттaлга бажыңының байдалын экижидер» деп чүүл парлатынган.

Кызыл хоорайның Ленин кудумчузунда №16 ниити чурттaлга бажыңының байдалының дугайында солунда парлатынып үнген чүүл шынныг болганын — ажылчы чоннарның хоорай Совединиң күүсекчи комитединиң даргазының оралакчызы эш Скороходов редакцияга дыңнаткан. Ол ниити чурттaлга бажыңынга хамаарышкан арыгланыр бажыңнарның ашталгазын ам доозуп турар. Оон аңгыда ол бажыңның чанынга пок төгер хааржакты тургузарын болгаш аңаа төкен покту үргүлчү-ле аштап, ону хоорайның ниити пок төгер черинге сөөртүп аппарып, ырадыр төп турарын чурумчудар дугайында хоорайның чурттaлга эргелелиниң начальниги эш Остапенкога дааскан.

Бо чылын ол бажыңның капитал септелгезин чорудар, аңаа 100 муң рубльди чарыгдаары төзевилетинген.

„Четпестер-биле эптешпес херек"

1951 чылдың январь 27-де үнген №17 (2191) «ШЫН» солунда «Четпестер-биле эптешпес херек» деп чүүл парлатынган. Ол чүүлде фактылар шын болган.

Облпотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазы эш Арланмайның дыңнатканы болза, Барыын-Хемчик райпозунуң столоваязының эргелекчизи Русманны ажылындан дүжүрген. Райпо столоваязы болгаш хлеб бажырар черни оттулар ыяш-биле хандырган. Облпотребсоюзтуң баштаар чериниң чоруткан тускай бригадазы Барыын-Хемчик райпонуң бүгү ажылын хынап көрген болгаш соң ажылында улуг четпестерни илереткен, ынчангаш ол райпонуң ажылын экижидер хемчеглерни ап чоруткан.

„Ажыл соңгаарладыр чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир"

Областың хереглекчилер ниитилелдериниң эвилелиниң шугумунда ажылга озал-шүшпең, ажыл соңгаарладыр чоруктарның фактыларын илереткен чүүл бо чылдың январь 16-да үнген № 10 (2148) «Шын» солунда «Ажыл соңгаарладыр чоруктар-биле шиитпирлиг демисежир» деп эге-биле парлатынган.

Солунда үнген ол чүүл шынныг болган дугайында облпотребсоюзтуң баштаар чериниң даргазы эш Арланмай редакцияга дыңнаткан. Өвүр районунче бараан октаар чорукту озалдадып турган эш Макаренкога облпотребсоюзтуң баштаар чери сагындырыг берген. Ол районче пөс, шай бараанннарны, янзы-янзы крупаларны, далганны, даараглыг кылыгларны болгаш кондитер кылыгларын чеди машина-биле сөөртүп чоруткан. Облпотребсоюзтуң транспорт конторазы машиналарны чүък сөөртүрүнче чорударын үзүктелдирбес кылдыр таарыштырган.

Чехословакияның тайбың талалакчыларының бир дугаар съездизи

ПРАГА. Чехословакияның тайбың талалакчыларының бир дугаар съездизи ажытынган. Съездиге 2 муң ажыг төлээлер болгаш аалчылар келгилээн.

Трибунаның оң талакы чартыында тайбыңның тугунуң көдүрүкчүзү эш Сталинниң улуг чуруунуң, солагай талазында Чохословак республиканың президентизи Климент Готвальдиниң чуруун делгээн.

Чехословакияның алдар сураглыг эртемдээни, Карлов университединиң ректору профессор Мукаржовский допчу чугаазы-биле съездини ажыткан. Съездиниң президиумун соңгааның соонда съездиниң төлээлеринге президент Климент Готвальдиниң чоруткан чагаазын комчуп дыңнаткан. Президентиниң чоруткан чагаазын съездиниң төлээлери кичээнгейлиг дыңнап турганнар. Тайбын талалакчыларының бир дугаар чехословак съездизи болза, чехословак улустуң тайбың камгалаан күзел соруун тодаргай көргүзүп турар деп быжыг идегелди ында илередип турар. Готвальд съездиге бодувуң чоруткан чагаазында айтып турары болза, Барыын Германияга нацистиг шериглерни бо үеде катап тургузарын шиитпирлээн америк империалистерниң политиказынга съезд онза кичээнгейни салыр ужурлуг. Барыын чүктүң империалистери Совет Эвилелинге удур, улус демократиязының чурттарынга удур, Чехословакияга удур Барыын Германияга хөлезиленикчи арминяны тургузарын күзеп турар дээрзин президентиниң чагаазында чугаалап турар. Делегейниң улустары ол чорукту болдурбас ужурлуг деп Готвальд оон ыңай айтып турар.

Чагааның сөөлгү состери, бүгү делегейниң улустарының күчүлүг тайбың фронтузунуң бажында чорупп турар Совет Эвилелинге болгаш улуг Сталинга йөрээп байыр чедирген состер-биле доозулган болгаш диңмиттиг адыш часкаашкыннары болган. Совет Эвилелинге, улуг Сталинга алдар болдурган кыйгылар үнүп турган.

Ооң дараазында национал хуралдың даргазы Йон байыр чедирип чүве чугаалааш, демдеглээни болза, Чехословакияның улус-демократтыг күрүнезиниң политиказы, Чехословакияның көдээниң болгаш хоорайның бүгү ажылчы чоннарының политиказы болза, Совет Эвилели-биле, улус демократиязының чурттары биле, Кыдат улус республикз биле бузулбас акы-дуңма эвилелдиң политиказы, Германияның демократтыг республиказы-биле, бүгү делегейде бурунгаар депшилгелиг бүгү күштер-биле найыралдыг болгаш чаңгыс эп-сеткилдиң политиказы болур деп чугаалаан.

Чехословакияның чазааның мурнундан премьер-министр Запотоцкий байыр чедирип чүве чугаалааш, демдеглээни болза, чаа дайын кыпсыкчыларының политиказынга удур, америк империалистерниң политиказынга удур тайбың дээш демиселге бүгү делегейниң улустары катыжып турар. Тайбың камгалалының чорудуушкунунга бодунуң күженишкеннерин оон-даа артык дыңзыдарынга Запотоцкий Чехословакияның ажылчы чоннарың кыйгырган. Ооң айытканы болза, Чехословакияның парламентизинден чоокта чаа үндүрген тайбың камгалалының дугайында дүрүмну Чехословакияның чазаа туюлунга чедир чайгылыш чокка амыдырал кырынга чорудар дээн.

Ооң соонда Кыдаттың чогаалчызы Эми Саяо сөс ап чүве чугаалааш тайбыңның бүгү делегей Чөвүлелиниң, тайбың камгалалының болгаш америк агрессияга удур демиселдиң комитединиң мурнундан съездиниң төлээлеринге байыр чедирген.

Бүгү делегей байдалының болгаш тайбың талалакчыларының Бүгү-делегейниң ийи дугаар конгрезиниң шиитпирлериниң дугайында Иозеф Плойгар илеткел кылган.

Тайбыңның лагеринде катыжып турар бүгү улустар, бүгү ниитиниң тайбың хэрээ дээш турж урунуң бүгү аргалары бар деп чүвени Плойгар бүзүрелдиг биле илереткен.

Плойгарның илеткели доостурга бүгү делегейге тайбыңның тугунуң көдүрүкчүзү улуг И. В. Сталинга алдар болдурган, Чехословак республиканың президентизи Климент Готвальдга алдар болдурган байыр чедирген кыйгылар залга үнүп турган.

(СЭТА).

Чехословакияның улус ажыл-агыйының чедиишкиннери

1950 чылдың планының дугайында Чехословакияның күрүне план эргелелиниң дыңнадыы

ПРАГА. 1950 чылдың улус ажыл-агый планының күүселдезиниң түңнелдериниң дугайында Чехословакияның күрүнениң план эргелелиниң дыңнадыышкынын парлап үндүрген.

Үлетпүр бүдүрүлгезиниң планы ниитизи-биле 102,7 хуу, аар-эт үлетпүрү планын 102,4 хуу, чиик-эт үлетпүрү 103,6 хуу күүсеткилээн.

Үлетпүрнүң бүгү адырлары, аар машина тудуушкунундан болгаш саазын үлетпүрүнден өскези чыл планын күүсеткен деп медеглелде чугаалап турар.

1949 чыл-биле деңнээрге, аар-эт үлетпүрүнүң бүдүрүлгезиниң хемчээли 15,6 хуу, чиик эт үлетпүр 10 хуу өскен.

1949 чыл-биле деңнээрге 1950 чылда даг рудазының болгаш хөмүр-даш үлетпүрүнүң продукция үндүрүлгези—105 хуу, энергия үлетпүрнүү — 111 хуу, металлургия үлетпүрүнүү—109 хуу, машина тудуушкуну—127 хуу болгулаан болгаш оон-даа өске.

1949 чыл-биле деңнээрге калбак хереглел бараанннарының болгаш чем продукцияларының бүдүрүлгези улуу-биле өскен. Даараныр машиналарның, радио приёмниктерниң, эр, херээжен хептерниң болгаш оон-даа өскелерниң үндүрүлгези көвүдээн. Чигир бүдүрүлгези 18 хуу, хлеб быжырылгазы 51 хуу, кондитер кылыглары 27 хуу өскен болгаш оон-даа өске.

1949 чыл-биле деңнээрге 1950 чылда көдээ ажыл-агыйның продуктулуу 5 хуу улгаткан.

1950 чылда көдээ ажыл-агыйның чаңгыс аай кооперативтериниң саны улуу-биле өскен. Көдээ ажыл-агыйда тракторларның саны 8 хуу, комбайннар 21 хуу, тараа кестирер, сноп баглаар машиналар 6 хуу өскен.

Мал ажылының өзүлдезинде база улуг чедиишкиннер чеъдип алдынган. Чижээлээрге, 1950 чылда 1949 чылдаагызындан 50 хуу хөй эът алдынган.

Тудуг ажылдарының ниити хемчээли 1949 чылга деңнээрге 37 хуу өскен. Демир орук-биле чүък сөөртүрүнүң планы 110 хуу күүсетинген.

Үлетпүрде күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү 1949 чыл-биле деңнээрге, 7 хуу өскен деп медеглелде оон ыңай чугаалап турар.

Социалистиг чарышка аар, чиик эт үлетпүрлериниң ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыттарының 55 хире хуузу киришкен.

1950 чылда ажылчы чоннарның амыдырал деңнелиниң улам ыңайгы көдүрлүүшкүнү болган. 1950 чылда эът кылыгларының хереглели 40 хуу, чагның—59 хуу, чуургаларның — 16 хуу, кызыл-тас далганының—28 хуу өскен болгаш оон-даа өске.

Ол ышкаш ажылчы чоннарның социал хандырылгазының херээнде, школаларның саны болгаш өске-даа культура, албан черлериниң өзүлдезинде база улуг чедиишкиннер чеъдип алдынган деп күрүнениң план комиссиязының медеглелинде демдеглеп турар.

(СЭТА).

Сайгоннуң ажылчы чоннары американчыларга удурланып турар

ПАРИЖ. «Юманите» солуннуң дыңнадып турары болза, Инди-Кыдатта француз интервентилерге белеткээн шериг материалы чүдүрген «Уиндхэм-бей» деп америк авианосецтиң Сайгонда келген чоруу Сайгоннуң ажылчы чоннарының удурланыышкынын хайындырган. Ооң-биле холбаштыр француз эрге-чагыргалар-биле чалча император Бао Дайның эрге-чагыргалары хоорайга полицейжи хемчеглерни чорударының дугайында дужаал бергеннер. Сайгонга полицейжи улуг күштерни мөөңнээн турза-даа патриотчулар болза, америк далайжылар турган кафеже дөрт кол гранаталары октагылапканнар.

Ооң соонда хоорайның өске районнарынга база гранаталар октатынган деп ол солун бижип турар. Америк шериг полициязының командылалы эрикче дүшкүлей бергилээн бүгү америк далайжыларга катап пороходче олурарының дужаалын берген.

(СЭТА).

Инди-Кыдатта француз шериглерге америк боо-чепсек берилгези

ПАРИЖ. «Се суар» солуннуң дыңнадып турары болза, Инди-Кыдатта турар француз экспедициячы корпуска белеткээн шериг материалдары чүдүрген «Уиндхэм бей» деп америк авианосец февральде Сайгон портта келген.

Тускай хайгааракчы кижилерниң медеглелин ёзугаар ук солуннуң бижип турары-биле алырга, ол авианосец «Беркэт» хевирлиг 44 хыдыкчы самолёттарны, база оларга херегл ээр дыка хөй херекселдерни чедире берген болган. Ол чорудулгалар болза, Трумэн-биле Плевенниң чугаалажыышкыннарының үезинде чардынган шериг дугуржулгаларының түңнелинде болган.

Ол хыдыкчы самолёттарны чорутканының ужурундан Инди-Кыдатта америк самолёттарның саны 126 чеъдип турар. Үстүнде айытынган америк авианосецке Инди-Кыдатче 413 америк офицерлер болгаш техниктиг составтың кижилери база келген.

(СЭТА).

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыңнадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның улус-демократтыг республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының февраль 5-те медээлээни болза:

Барыын болгаш төп фронтуларда тулчуушкуннар ол черлеринге ужур дузалыг чорупп турган. Ол-ла фронтунуң тус-тус участоктарында Улустуң армиязының кезектери дайзынга улуг согуушкуннарны таварыштырган.

Февральдиң 2-де Улустуң армиязының зениттиг кезээ дайын чорупп турар районга дайзынның «B-29» деп бир бомбачы самолёдун болгаш ийи хыдыкчы самолёттарын аңдара атканнар.

(СЭТА).

Кореяда америк интервентилерниң ханныг үүлгедиишкиннери

СОҢГУ КОРЕЯ. Америк интервентилерниң болгаш оларның лисынманчы чалчаларының үүлгеткени чүдек-бужар араатанзыг чоруктарының дугайында чаа-чаа медээлер Кореяның хосталган районнарындан кээп турар. Соңгу Хан-ген можунуң Каксен уездиниң Цаенри суурунга америк солдаттар Пак Бен Суну болгаш ооң өөнүң иштин, ол тараачын оларга чүгле дагаалар тып берип шыдаваан дээш өлүргеннер. Ол-ла уездиниң Вонхенри суурунга лисынманчылар ийи тараачынны үзе-чаза тыртып каапкан болгаш ооң соонда дөрт херээженнерни күштеп-күчүлеп араатанзыы-биле өлүргеннер.

Мурнуу Пхеньян можунуң Сиден волостизиниң чурттакчыларын америк болгаш лисынманчы араатаннар араатанзыг ёзу-биле хилинчектеп турганнар. Олар кем-буруу чок кижилерни бензин-биле өртедип, машинага баглап алгаш кудумчуга сөөртүп, карактарын чушкуп, дылдарын изиг чиңге демирлер-биле үттеп, диригге черге хөөп турганнар. Ол-ла волостиден 158 корей патриоттарны, оларның иштинде дыка хөй херээженнер, бичии уруглар болгаш кырганнарны интервентилер өлүрген болгаш хилинчектээн.

Мурнуу Пхеньян можунуң Пхенвон уездизиниң Лойсонри суурунга күш-ажылчы партияның кежигүнү Ро Син Пуну америк агрессорлар тудуп хоругдааш, ону чанагаштааш, ооң кулактарынче думчуунче чиңге демир-биле өттүргеш, кожа суурларга чедип чорупп турган. Америк араатаннарның кадыг дошкун килинчектээшкиннерин эрес дидим патриотчу шыдажып оларже: «Араатаннар, силер дөмей-ле өлүр силер. Силерни улустуң суду шиидер. Хамаарышпас Корея делгерезин! Маадырлыг Улустуң армиязы делгерезин! Корей улустуң баштыңчызы Ким Ир Сен делгерезин!» — деп, лозуңнарны октап турган.

Араатанзаан дайзыннар Ро Сан Пуну бажын куду кылдыр ыяшка чыпшыр шарааш, ооң иштинче ыяш өрген-биле соп турганнар. Ол суурга америк болгаш лисынманчы өлүрүкчүлер 90 ажыг кижини өлүргеннер болгаш тараачыннарның 176 баш малын хунаап алганнар.

(СЭТА).

☆ ☆ ☆

ПХЕНЬЯН. Баш бурунгаар алдынган медээ ёзугаар Пхеньян радиозунуң дамчыдып турары болза, америк интервентилерниң болгаш оларның лисынманчы чалчаларының Конвон можуну ийи айның дургузунда эжелээниниң үезинде 17 муң ажыг тайбың чурттакчыларны өлүргеннер. Чхолвень уездизинге бомбалаашкындан камгаланыр чүгле чаңгыс оңгарга 130 кижиниң сөөгүн чыып каан болган, оларның иштинде дыка хөй херээженнер бар, база чаа төрээн уругларлыг херээженнер бар.

Анбен уездиниң Анбен волостизиниң бир суурунга интервентилер 18 кижини араатанзыы-биле хилинчектээш ооң соонда оларны өлүрүп кааннар.

(СЭТА).

Бирмада национал хосталгалыг шимчээшкин

ПРАГА. Рангундан Телепресс агентилелиниң корреспондентизиниң дамчыдып турары болза, сөөлгү үеде Бирманың улус-демократтыг шериглери чазактың шериглеринге удур чедиишкинниг атакалар чоруткан. Рангуннуң соңгу талазында 300 мыльде турар Пеяубени улус-демократтыг шериглер ийи удаа атакалааннар. Тонугоо районда турар Тиьгит база ол ышкаш атакага таварышкан.

(СЭТА).

Американчылар Барыын Германияда шериг далай флодун катап тургузуп турар

БЕРЛИН. Гейдельбергтен АДН агентилелиниң дамчыдып турары болза Барыын Европада америк боо-чепсектиг күштерниң кол штабы «шериг-далай флодунуң кезектериниң немец ажылчыннарын» тургузарынга херектиг чыылданың кампаниязын эгелээн. 18-ден 35 харлыг бот кижилерни ол чыылдага кирип турар. Чыылда талазы-биле инструкцияда айтып турары болза, чыылдада киржип турарларны кайнаарла чоруткан болдур, ол барганы черинге олар даандырган албанны күүседир ужурлуг дээн.

«Шериг-далай флодунуң баштайгы немец кезээн» американчылар Бремерхафенде тургусканнар.

(СЭТА).

Бразилияда коммунистерни тудуп бажыңнап турар

НЬЮ-ЙОРК. Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң Рио-де-Жанейродан медээлеп турары-биле алырга, январьның 31-де полиция элээн хөй коммунистерни тудуп бажыңнаан, олар ол чорукту Жетулио Варгас Бразилияның президентизи болганынга удурланган чоннуң демонстрациязын болдурбас сорулга-биле кылган деп шынзыдарын оралдажып турарлар.

Бразилияның коммунистиг партиязы ол чорукка холбаштыр—«Варгас-даа, президенти хүлээлгезинден дүшкен Дутра-даа ажылчы чоннарның «хемирикчилери» деп медеглелди парлап үндүрген дугайын корреспондент медээлеп турар.

(СЭТА).

Харысалгалыг редактор О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

Бүгү аңчыларга

Бо үеде агаар бойдустуң таарымчалыг байдалы-биле холбаштыр областың аңныыр эргелели болза, диңнни, асты, күзенни, коданны болгаш дилгини аңнаарының хуусаазын бо чылдың март айның бирээге чедир узадып турар.

Областың аңныыр эргелели.

ФИЗКУЛЬТУРА — ОРГАНИЗМНИ КАДЫКШЫДАРЫНЫҢ БОЛГАШ БЫЖЫГЛААРЫНЫҢ КҮЧҮЛҮГ АРГАЗЫ.

Мага-боттуң аваангыры болгаш кужу үргүлчүнүң белеткели-биле чеъдип алдынып турар

Физкультура болза, өкпе аарыгларын сагындырып, чем хуулдуруушкунун экижидип, нерви системазын болгаш шыңган эъттерни быжыглап турар. Физкультура кижиге энергияны, сергек болгаш амыдыралчы өөрүшкүнү немеп берип, ооң ажылга арга мергежилин болгаш шыдамыкай чоруун бедидип, база кижиниң элекке кырыыр чоруун болдурбазын сагындырып турар.

Лыжа спорту — культурлуг дыштаныылга болгаш хөглээшкин болур:

Лыжалар—дайынның чепсээ:

Лыжа спортунуң техниказы биле сепсегленинер!

КАДЫК МАГА-БОТТА—КАДЫК ОМАКШЫЛ!

Санитар чырыдыышкынның Тыва область Бажыңы.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харысалгалыг редакторнуң 3—62; редакторнуң оралакчызының, харысалгалыг секретар[illegible]—3—68; партия амыдыралы, пропаганда болгаш агитация, литература болгаш уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, ниити информация, үлетпүр болгаш транспорт, чагаа килдистериниң, бухгалтер[illegible]—3—65.

Б00534 Облкүүсекомнуң типографиязы